

Julkaisutoimikunta:
Sirkkaliisa Heimonen, vanhempi tutkija
Elina Karvinen, toimialapäällikkö
Pertti Pohjolainen, vanhempi tutkija
Anneli Sarvimäki, tutkimusjohtaja
Ilkka Syrén, tutkimussihteeri

MIELEKKÄÄSTI VAPAAEHTOISTOIMINNASSA

Tuloksia kyselystä järjestöjen ikääntyneille jäsenille

Jere Rajaniemi

**RAPORTTEJA 2/2009
RAPPORTER
REPORTS**

© Ikäinstituutti ja kirjoittaja

TIIVISTELMÄ

Jere Rajaniemi: Mielekkäästi vapaaehtoistoiminnassa – Tuloksia kyselystä järjestöjen ikääntyneille jäsenille.

Raportteja 2/2009. Helsinki: Ikäinstituutti.

Ikäinstituutin Vavero-hankkeessa kerättiin syksyllä 2008 kyselyaineisto pääkaupunkiseudun järjestöjen 60 vuotta täyttäneiltä jäseniltä. Kiinnostuksen kohteena oli ikääntyneiden osallistuminen vapaaehtoistoimintaan sekä erilaiseen yhdistys-, harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan. Kysely lähetettiin kahdeksan erilaisen järjestön (liiton/piirin) kautta. Nämä järjestöt olivat neljän tyyppisiä: eläkeläisjärjestöjä, terveysjärjestöjä, kulttuurijärjestöjä ja liikuntajärjestöjä. Lomakkeita lähetettiin kaikkiaan 886 ja kyselyyn vastasi 385 henkilöä. Vastaajien keski-ikä oli 69 vuotta.

Peräti 58 % vastaajista kertoi osallistuvansa vapaaehtoistoimintaan. Vastaajista 37 % ilmoitti osallistuvansa vapaaehtoistoimintaan vähintään kerran viikossa.

Vastaajista 34 % mielsi itsensä yhdistyksissä aktiivijäseniksi ja 66 % ilmoitti osallistuvansa yhdistystoimintaan vähintään kerran viikossa. 91 % kyselyyn osallistuneista oli saanut järjestötoiminnan kautta joko tuttavita tai ystäviä. Säännöllisiä harrastuksia oli lähes kaikilla eli noin 95 %:lla vastaajista. Ystäviä tai sukulaisia tapasi lähes päivittäin 37 % vastaajista ja muutaman kerran viikossa 39 % vastaajista.

Oman toimintakyvyn ylläpito oli vastanneilla keskeisin syy osallistua sekä vapaaehtoistoimintaan että yhdistystoimintaan. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen keskeisissä syissä tuli esille myös halu olla hyödyksi muille.

Kyselyyn vastanneista 64 % näki kolmannen iän (55–75 vuotta) otollisena ikävaiheena vapaaehtoistoiminnalle. Vapaaehtoistoiminnan mahdollisia muotoja ei kuitenkaan tarkasteltu ensisijaisesti ikäsopivuuden näkökulmasta. Oma kiinnostus ja voimavarat ratkaisevat, ei ikä.

Kyselyn avovastauksissa tuli esille, että vapaaehtoistoiminta, yhdistystoiminta ja harrastustoiminta limittyvät toisiinsa monin tavoin, eivätkä niiden väliset rajat aina ole selkeitä. Vapaaehtoistoimintaa kehitettäessä onkin muistettava, että vapaaehtoistoiminta ei ole yhtenäinen ja selkeärajainen kokonaisuus, vaan se mielletään ja ymmärretään vaihtelevin tavoin. Lisäksi ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaa voidaan tarkastella toisaalta yhteiskunnan näkökulmasta, jolloin se näyttäytyy voimavarana ikääntyvän yhteiskunnan tarpeisiin vastattaessa ja toisaalta yksilönäkökulmasta, jolloin se näyttäytyy yhtenä väylänä mielekkääseen ja toimintakykyä ylläpitävään toimintaan.

Avainsanat: ikääntyneet, vapaaehtoistoiminta, järjestötoiminta.

SAMMANFATTNING

Jere Rajaniemi: Meningsfull frivilligverksamhet – Resultat från en enkät riktad till äldre föreningsmedlemmar.

Rapporter 2/2009. Helsingfors: Äldreinstitutet.

Inom ramen för Äldreinstitutets Vavero-projekt (Ömsesidighet, likställdhet och delaktighet) genomfördes hösten 2008 en enkätundersökning bland 60 år eller äldre föreningsmedlemmar i huvudstadsregionen. Föremålet för undersökningen var de äldres deltagande i frivilligverksamhet samt i olika slag av förenings-, hobby- och fritidsverksamhet. Enkäten skickades ut via åtta olika föreningar av olika slag: pensionärsföreningar, hälsoföreningar, kulturföreningar och idrottsföreningar. Sammanlagt 886 enkäter skickades ut av vilka 385 besvarades. Respondenternas medelålder var 69 år.

Hela 58 % av respondenterna uppgav att de deltog i frivilligverksamhet. 37 % uppgav att de deltog i frivilligverksamhet minst en gång i veckan.

Av respondenterna uppfattade 34 % sig som aktiva medlemmar och 66 % deltog i föreningsverksamheten minst en gång per vecka. 91 % av respondenterna hade fått vänner eller bekanta via föreningsverksamheten. Nästan alla, dvs. 95 %, utövade regelbundet någon hobby. Sammanlagt 37 % träffade vänner eller släktingar nästan dagligen, 39 % några gånger i veckan.

Den viktigaste orsaken till att delta både i frivilligverksamhet och föreningsverksamhet var att upprätthålla den egna funktionsförmågan. En önskan att vara till nytta för andra var en annan viktig orsak till att delta i frivilligverksamhet.

Av respondenterna tyckte 64 % att tredje åldern (55 – 75 år) var en lämplig ålder för frivilligverksamhet. Möjliga verksamhetsformer granskades ändå inte i första hand utgående från någon lämplig ålder. Det egna intresset och de egna resurserna var avgörande, inte åldern.

Av enkätens öppna frågor framgick att frivilligverksamhet, föreningsverksamhet och hobbyverksamhet gick in i varandra på många sätt och att gränserna mellan dem inte var klara. Vid utvecklandet av frivilligverksamhet är det därför viktigt att komma ihåg detta inte är en enhetlig och avgränsad verksamhet utan att den uppfattas och förstås på varierande sätt. Därtill kan de äldres frivilligverksamhet granskas dels ur samhällets synvinkel, varvid den framstår som en resurs för den åldrande befolkningens behov, dels ur individens synvinkel, varvid den framstår som en väg till en meningsfull verksamhet, som upprätthåller funktionsförmågan.

Nyckelord: de äldre, frivilligverksamhet, föreningsverksamhet.

ABSTRACT

Jere Rajaniemi: Meaningful voluntary action – Results from an enquiry to older participants in associations
Reports 2/2009. Helsinki: Age Institute.

In the Age Institute's project *Reciprocity, peer support and inclusion*, questionnaire data were collected among the 60-year-old members in associations in the Helsinki area in autumn 2008. The questionnaire concerned the participation of older adults in voluntary action and in various associations and recreational activities. The questionnaire was distributed through eight organizations. These organizations included four different types: pensioners', health, cultural, and sports organizations. A total of 886 questionnaires were distributed and 385 persons responded. The mean age of the respondents was 69.

58 % of the respondents reported participation in voluntary action and 37 % reported participation at least once a week.

Active membership in associations was reported by 34 % of the respondents and 66 % reported participation at least on weekly basis. 91 % of the respondents had gained acquaintances or friends through participation. Almost all, 95 %, had regular hobby activities. 37 % of the respondents met friends or relatives almost daily and 39 % met friends or relatives a few times a week.

Maintaining personal functional capacity was the most important reason for participating in voluntary action and organizational activities. One key reason for voluntary action was also the will to help others.

Of the respondents, 64 % regarded third age (55-75 years) an opportune period in life for voluntary action. The possible forms of voluntary action were not assessed from the perspective of age suitability. Personal interests and resources, not age, were decisive.

The open questions in the questionnaire revealed that voluntary action, organizational activities and hobby activities overlapped in many ways and they were not clearly defined. When developing voluntary action it should be noted that it does not form a uniform whole with clear definitions; rather it is perceived and understood in various ways. The voluntary action of older adults can be investigated from a societal perspective, where it is regarded as a resource in responding to the needs of the ageing society. On the other hand, voluntary action can be observed from the perspective of an individual where it is seen as a way of pursuing meaningful activity and maintaining functional capacity.

Keywords: older adults, voluntary action, organizational activities.

ESIPUHE

Ikäihmisten kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan kohdistuu monenlaisia odotuksia, toiveita ja pelkojakin. Suuret ikäluokat eläköityvät ja hyvin vanhojen ikäihmisten lukumäärä ja suhteellinen osuus jatkaa kasvuaan – ihmisten odotukset aktiivisesta kolmannesta iästä ja hyvästä vanhuudesta ovat korkealla. Toiveena on saada elää terveenä ja toimintakykyisenä läheisten ihmisten ympäröimänä ja itsensä tarpeellisenä tuntien. Samaan aikaan väestöpyramidin kääntyessä pääläelleen myös maailman talous on keikahtanut ainakin väliaikaisesti nurin. Pelkona on hyvinvointivaltion toimintakyvyn lamaan tulo, kohtuuttomat rasitukset nuoremmille ikäluokille ja ikääntyneiden palveluiden selvä heikkeneminen.

Kaikkiin näihin odotuksiin, toiveisiin ja pelkoihin on nähty lääkkeeksi kansalais- ja vapaaehtoistoiminta. Vapaaehtoistoiminnan järjestöjen odotetaan toimivan entistä aktiivisemmin tarjoamalla harrastuksia, erilaisia osallistavia ja yhteisöllisiä toimintoja ikääntyneille, mutta myös vapaaehtoistyön kautta tukea ja palveluja niitä tarvitseville ikäihmisille. Jo ennestään tiedetään vapaaehtoistoiminnan antavan elämälle erilaisia merkityksiä, lisäävän niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalistakin toimintakykyä toiminnassa mukana oleville. Nyt toivotaan, että tuo siunauksellisuus tavoittaisi mahdollisimman monet ikäihmiset, jotta näin vältettäisiin ainakin osa niistä peloista, joita väestön ikääntyminen, raihnastuminen ja hyvinvointivaltion kantokyvyn heikkeneminen tullevat aiheuttamaan.

Ikäinstituutti on tarttunut näihin haasteisiin korostamalla kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan merkitystä ja osaamista kaikessa toiminnassaan. Nyt käsillä oleva Jere Rajaniemen raportti ”Mielekkäästi vapaaehtoistoiminnassa” täydentää hänen tekemäänsä ”Ikääntyneet järjestö- ja vapaaehtoistoiminnassa” (2007) kyselytutkimusta. Kyselyiden lisäksi valmisteilla on etnografinen tutkimus pääkaupunkiseudun erään tyypillisen lähiön ikääntyneiden vapaaehtoistoiminnasta sekä elämäkertakirjoittamisen menetelmällä tuotettua tietoa aktiivisten senioreiden elämäntilasta. Ikäinstituutti on myös koonnut ja tuottanut internet-sivuilleen runsaasti erilaista materiaalia ikäihmisten kansalais- ja vapaaehtoistoiminnasta sekä ikäihmisten että järjestöaktiivien käytettäväksi.

Onko ikääntymistä siis syytä pelätä vai ovatko toiveikkaat odotukset edelleen ajankohtaisia? Kansalais- ja vapaaehtoistoimijoiden vastaukset tässä tutkimuksessa tukevat ja tarkentavat aiempaa tietämystä ikääntyneiden vapaaehtoisuudesta. Tämän kyselyn perusteella järjestötoiminta tukee harrastuneisuutta ja pitää muutenkin aktiivisena. Ja vaikka suunta olisikin toinen eli että aktiiviset ihmiset pitävät yllä järjestötoimintaa, niin tulos on kuitenkin positiivinen. Vapaaehtoistoiminnalla on suuri myönteinen merkitys niille, jotka ovat siinä aktiivisesti mukana. Ainakin nämä ihmiset voinevat siis olla toiveikkaita tulevaisuutensa suhteen.

Helsingissä, 18.8.2009

Arto Tiihonen
toimialapäällikkö
Ikäinstituutti

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ / SAMMANFATTNING / ABSTRACT

ESIPUHE

JOHDANTO	7
LÄHTÖKOHTIA IKÄÄNTYNEIDEN VAPAAEHTOISTOIMINNAN TARKASTELUUN	8
Väestön ikääntyminen, kolmas sektori ja järjestöjen vapaaehtoistoiminta.....	8
Vapaaehtoistoiminnan ja vapaaehtoistyön käsitteet	9
Ikääntyneiden vapaaehtoistoiminta.....	10
KYSELYN TAUSTAT	13
KYSELYN TULOKSET	14
Vastaajien taustatiedot ja hyvinvointi	14
Järjestötoimintaan osallistuminen	15
Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen	18
Osallistumisen yleinen tarkastelu.....	18
Kiinnostus osallistua vapaaehtoistoimintaan	21
Ikä ja vapaaehtoisuus	21
Syyt osallistua tai olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan.....	23
Harrastustoiminta ja ajanvietto	25
Sosiaaliset suhteet	27
POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	29
Yhteenveto ja tulkinta	29
Pohdintaa vapaaehtois- ja järjestötoimintaan osallistumisesta	30
Näkökulmia vapaaehtoistoimintaan ja sen kehittämiseen	31
LÄHTEET	33
LIITTEET	35

JOHDANTO

Ikääntyneiden järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan kohdistuva kiinnostus on lisääntynyt väestön ikääntyessä. Ikääntyvässä yhteiskunnassa on ryhdytty miettimään erityisesti sitä, miten huolehtia kasvavan ikäväestön hyvinvointi- ja palvelutarpeista ja miten yhteiskunnan eri toimijat voisivat olla osaltaan mukana näihin tarpeisiin vastaamisessa. Järjestöt on yleensä nähty keskeisenä toimijana etenkin avun ja tuen tarjoamisessa sekä hyvinvointi- ja terveysongelmien ennaltaehkäisyssä. Ikääntyneille suunnatun avun ja tuen ohella järjestöt tarjoavat ikäihmisille myös mielekästä tekemistä ja yhteisöllisen osallistumisen mahdollisuutta. Varsinkin vapaaehtoisapu ja vertaistoiminta ovat ikääntyneille merkityksellisiä toimintamuotoja, sillä niissä ikäihmiset ovat mukana monessa roolissa – sekä vapaaehtoisavun saajina että sen antajina.

Ikäinstituutin strategian (2007–2012) yhtenä painopisteenä on ikäihmisten kansalais- ja vapaaehtoistoiminta. Osana tätä painopistealuetta toteutetaan vuosina 2007–2010 *Vastavuoroisuus, vertaisuus ja osallisuus* -hanke (Vavero), jossa keskitytään pääkaupunkiseudun 60 vuotta täyttäneiden ikäihmisten vapaaehtois- ja järjestötoiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen. Hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Tässä raportissa esiteltävä kysely järjestöjen ikääntyneille jäsenille on osa Vavero-projektin tutkimuskokonaisuutta ja se on jatkoa hankkeessa aiemmin toteutetulle järjestökyselylle (Rajaniemi 2007).

Vavero-hankkeen tavoitteena on tutkia ja kehittää ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaa sekä kansalaisjärjestöjen että toimintaan osallistuvien näkökulmasta. Nämä näkökulmat tulevat esille myös hankkeen kahdessa postikyselyssä, joista ensimmäinen suunnattiin järjestöille ja toinen, tässä esiteltävä kysely järjestöjen ikääntyneille jäsenille. Kummassakin kyselyssä tietoa kerättiin Helsingin, Espoon ja Vantaan järjestöistä.

Määrällisen aineistonkeruun lisäksi Vavero-hankkeessa toteutetaan myös laadullinen tutkimusosio. Kyseessä on yhteen kaupunginosaan, sen yhdistyksiin ja toimintapaikkoihin, kohdistuva etnografinen tutkimus. Lisäksi Vaverossa tehdään kehittämistyötä, jota hankkeen tutkimukset tukevat. Kehittämistyön keskeisenä tavoitteena on rakentaa sekä kansalaisjärjestöjä että ikäihmisiä palveleva internet-pohjainen tietopankki, jonka suunnittelussa ja toteuttamisessa tehdään yhteistyötä pääkaupunkiseudun järjestöjen kanssa.

Nyt esiteltävän kyselyn taustalähtökohtina ovat siis sekä yleiset pohdinnat ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämisestä ikääntyvässä yhteiskunnassa että konkreettisemmin Ikäinstituutissa tehtävä tutkimus- ja kehittämistyö ikääntyneiden järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan osalta.

Raportin alussa tarkastellaan yleisesti vapaaehtoistoimintaa ikääntyvässä yhteiskunnassa sekä ikääntyneitä vapaaehtoistoimijoina. Myös vapaaehtoistoiminnan käsite tuodaan tarkasteltavaksi. Tämän jälkeen siirrytään Vavero-hankkeessa toteutettuun kyselyyn, jossa kerättiin tietoa pääkaupunkiseudun järjestöjen 60 vuotta täyttäneiden jäsenten osallistumisesta erilaisille toiminnan areenoille, erityisesti järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Tulosten esittelyn tarkoituksena on antaa kattava yleiskuva kerätystä aineistosta sekä kiinnittää huomiota joihinkin kehittämisen kannalta kiinnostaviin yksityiskohtiin. Raportin lopussa tulokset kootaan yhteen iäkkäiden vapaaehtois- ja järjestötoiminnan näkökulmasta. Pohdintaosiossa aineistoa tarkastellaan myös sukupuolierojen ja -yhtäläisyyksien näkökulmasta, esitetään joitakin havaintoja muista ikääntyneiltä kerätyistä aineistoista sekä avataan uusia näkökulmia ikääntyneiden vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen.

LÄHTÖKOHTIA IKÄÄNTYNEIDEN VAPAAEHTOISTOIMINNAN TARKASTELUUN

Väestön ikääntyminen, kolmas sektori ja järjestöjen vapaaehtoisminta

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2006 noin 16 % Suomen väestöstä oli 65 vuotta täyttäneitä ja noin 8 % oli täyttänyt 75 vuotta. Väestön ikääntyminen seuraavien vuosikymmenien aikana on nähtävissä Tilastokeskuksen laatimasta väestöennusteesta. (Tilastokeskus 2007.)

Taulukko 1. Ennuste väestön ikääntymisestä Suomessa 2010–2040

	2010	2020	2030	2040
65 vuotta täyttäneiden osuus väestöstä	18 %	23 %	26 %	27 %
75 vuotta täyttäneiden osuus väestöstä	8 %	10 %	14 %	16 %

Lähde: Tilastokeskus 2007.

Laaditun ennusteen mukaan sekä 65 vuotta täyttäneiden että 75 vuotta täyttäneiden väestöosuudet tulevat selvästi kasvamaan. Palvelutarpeiden kannalta keskeisemmän ikäryhmän eli 75 vuotta täyttäneiden osuus tulee noin kaksinkertaistumaan seuraavan kolmenkymmenen vuoden aikana.

Väestön ikärakenne tulee siis merkittävästi muuttumaan, mikä samalla muokkaa koko yhteiskuntamme kuvaa ja sen hyvinvointihaasteita. Samalla on kuitenkin huomattava, että väestön ikääntymisessä eivät kasva vain ikääntymiseen liittyvät palvelutarpeet vaan myös voimavarana nähtävä, monikasvoinen ja yhä terveempi ikääntyneiden joukko.

Väestön ikääntymistä on perinteisesti tarkasteltu haasteena hyvinvoinnin jatkumiselle. Näkökulmana on ollut yhteiskuntakokonaisuuden toimivuuden ja taloudellisen kestävyuden takaaminen. Keskeisiä tavoitteita ovat olleet ikääntyneiden hyvinvointi- ja terveysongelmien ennaltaehkäisy sekä ikäihmisten avuntarpeisiin vastaaminen avopalveluja painottaen. Näiden tavoitteiden mukainen toiminta on nähty koko yhteiskunnan asiana. Keskeisinä toimijoina on siksi nähty kaikki yhteiskuntasektorit – niin julkinen, yksityinen, kolmas kuin epävirallinenkin sektori.

Tällainen eri toimijoiden yhteistyön, verkostoitumisen ja myös vastuun uudelleenjakamisen ajatus tulee selkeästi esille nykyisissä hyvinvointipoliittisissa strategioissa. Esimerkiksi Hyvinvointi 2015 -ohjelmassa puhutaan yhteisvastuun yhteiskunnasta. Ohjelman mukaan yhteisvastuun yhteiskunnassa julkinen valta luo edellytykset sille, että perheet, työ- ja lähiyhteisöt, yritykset ja järjestöt voivat kantaa vastuunsa ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Keinoina tähän nähdään seniori-ikäisten mukaan saattaminen vapaaehtoistyöhön, omaisten ja lähiyhteisön tuki sekä yhteisöllisyyden hyödyntäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Vaikka yhteistyön ja kumppanuuden korostaminen on mielekästä, tulee kuitenkin muistaa, että kansalaisjärjestöjen toiminta kolmannella sektorilla on ensisijaisesti kansalaislähtöistä ja ihmisten arkiseen maailmaan perustuvaa, eikä sitä siksi voida täysin hallinnoida julkisen vallan järjestelmien näkökulmasta. Silti järjestöjen toimintaedellytysten tukemisessa ja edistämässä julkinen valta voi olla monella tavalla aktiivinen.

Ikääntyneiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä juuri kolmatta sektoria on pidetty erityisen tärkeänä voimavarana, sillä kolmannen sektorin järjestöt tarjoavat ikääntyneille avun ja tuen ohella myös mielekästä tekemistä, yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnallista osallisuutta. Järjestöjen roolin korostaminen tulee esille mm. Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa, jonka mukaan kuntien yhteistyö järjestöjen, seurakuntien ja vapaaehtoistyön kanssa auttaa kuntia hyödyntämään myös näi-

den toimijoiden voimavarat ikääntyneiden osallisuuden ja aktiivisen elämisen tukemisessa (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus & Suomen Kuntaliitto 2008). Tarve vahvistaa järjestöjen asemaa ja toimintamahdollisuuksia on nähtävissä myös valtioneuvoston periaatepäätöksessä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä (Oikeusministeriö 2007).

Varsinkin järjestöjen vapaaehtoistoimintaa pidetään keskeisenä ikääntyvän yhteiskunnan toimintamuotona. Sitä kehitettäessä tulisi kuitenkin ottaa huomioon sen ominaislaatu. Vapaaehtoistoimintaa ja vapaata kansalaistoimintaa ei pitäisi lähestyä ainoastaan julkisen palvelujärjestelmän tai yhteiskuntakokonaisuuden hallinnoinnin näkökulmasta, vaan myös kansalaisten ehdoilla, heidän tarpeistaan ja motiiveistaan käsin. Toisin sanoen vapaalle kansalaistoiminnalle tulisi antaa tilaa olla vapaa ja kansalaislähtöinen.

Tässä raportissa vapaaehtoistoimintaa tarkastellaan pääkaupunkiseudun järjestöjen ikääntyneiden jäsenten näkökulmasta. Tarkoituksena on katsoa sitä, millä tavoin vapaaehtoistoiminta tulee ikääntyneillä esille kaiken muun yhdistys-, harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan osana ja yhteydessä. Onko vapaaehtoistoiminta oma erillinen, helposti hahmotettava ja hallinnoitava toimintamuotonsa vai jotain, joka liittyy monella tavoin kaikkeen muuhun ikääntyneille tärkeään tekemiseen?

Vapaaehtoistominnan ja vapaaehtoistyön käsitteet

Vapaaehtoistominnasta puhuttaessa tulee usein ensimmäisenä mieleen järjestöjen, seurakuntien ja muiden organisaatioiden välittämä vapaaehtoisapu ja -työ, joka voi olla esimerkiksi ystävä- tai tukihenkilötoimintaa, puhelinpäivystystä, asiointi- ja ulkoilutusapua tai apua vanhainkodeissa ja muissa laitoksissa. Tällaiseen työhön ja toimintaan vapaaehtoiset osallistuvat palkatta, omien toiveiden, resurssien ja osaamisten puitteissa. (Ks. myös Rajaniemi 2008.)

Vapaaehtoisten palkattomaan ja yleishyödylliseen toimintaan viitataan vaihtelevasti vapaaehtoistominnan tai vapaaehtoistyön käsittein. Jotta kansalaisten vapaaehtoisen toiminnan ero varsinaiseen palkkatyöhön tulisi selkeästi esille, osa puhuu vapaaehtoistyön sijaan mieluummin vapaaehtoistominnasta. Lisäksi vapaaehtoistoiminta on helpompi mieltää vapaaehtoistyötä laajempänä ja väljempänä käsitteenä, joka sisältää varsinaisen vapaaehtoisavun lisäksi hyvin monen tyyppisiä tehtäviä.

Eskolan ja Kurjen (2001) määritelmän mukaan vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Lisäksi määritelmässä todetaan, että vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellisena yritystoimintana, palkkatyönä eikä ammatillisena harjoitteluna. Nylund ja Yeung (2005) näkevät toiminnan edellistä määritelmää väljemmin. Heidän mukaansa vapaaehtoistominnan ja sen eri rinnakkaiskäsitteiden yhteisenä perustana on palkaton, vapaasta tahdosta kumpuava yleishyödyllinen toiminta, joka useimmiten on organisoitunut jonkin tahon avustuksella.

Kyselytutkimuksissa vapaaehtoistyö jaetaan usein viralliseen ja epäviralliseen vapaaehtoistyöhön ja tiedonkeruu kohdistetaan erityisesti viralliseen vapaaehtoistyöhön. Tällöin virallinen vapaaehtoistyö viittaa erilaisten organisaatioiden kautta tapahtuvaan, yhteistä hyvää edistävään auttamiseen, kun taas epävirallinen vapaaehtoistyö viittaa ystävien, naapureiden tai sukulaisten auttamiseen. (Ks. Lum & Lightfoot 2005.)

Vuoden 2008 järjestöbarometrissa on nähtävissä, että yhdistyksissä vapaaehtoistoiminta mielletään laajemmin kuin vain ystävätoiminnan tyyppisenä vapaaehtoisapuna. Monissa yhdistyksissä vapaaehtoistominnalla viitataan kuitenkin kaikkeen siihen toimintaan, josta ei makseta korvausta. Lisäksi vapaaehtoistoimintaa voidaan pitää yläkäsitteenä, niin että vertaistoiminta on osa vapaaehtoistoimintaa. (Peltosalmi, Vuorinen & Särkelä 2008.)

Tässä raportissa käytetään ensisijaisesti vapaaehtoistoiminnan käsitettä ja sillä tarkoitetaan eri organisaatioiden välittämän vapaaehtoisavun lisäksi kaikkea sellaista yleishyödyllistä, palkatonta ja vapaaehtoista toimintaa, jota kansalaiset tekevät erityisesti järjestöissä ja yhdistyksissä mutta myös muissa organisaatioissa. Vaikka määritelmä on hyvin laaja, siinä keskitytään erilaisten yhteisöjen ja organisaatioiden puitteissa tapahtuvaan toimintaan ja esimerkiksi omien perheenjäsenten ja läheisten epävirallinen auttaminen rajautuu näin käsitteen ulkopuolelle.

Ikääntyneiden vapaaehtoistoiminta

Ikääntyneet ovat vapaaehtoistoiminnassa mukana sekä vapaaehtoisavun antajina että sen saajina. Seuraavassa tarkastellaan ikääntyneitä erityisesti vapaaehtoistojoina – ei toiminnan kohteina.

Vapaaehtoistoiminnan yleisyydestä on vaikea saada yksiselitteistä vastausta, sillä kysymys vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta voidaan muotoilla ja rajata hyvin eri tavoin. Lisäksi ihmiset voivat mieltää vapaaehtoistoiminnan monella tavalla.

Raha-automaattiyhdistys selvitti kansalaiskyselyllä vuonna 2008 suomalaisten auttamishalukkuutta. Kaikkiaan tuhannelle 15–70-vuotiaalle suomalaiselle tehdyssä kyselyssä tiedusteltiin auttamisen useutta ja muotoja. Auttamisen muotoja tarkasteltaessa tuli esille, että 35 % suomalaisista on osallistunut järjestöjen vapaaehtoistoimintaan. Lisäksi huomattiin, että auttamisen muodot olivat yhteydessä ikään: yli 64-vuotiaat ovat aktiivisimpia järjestöjen vapaaehtoistojoina. (Pessi 2008.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan keskittyvässä järjestöbarometrissa (2008) tehtiin valtakunnallinen kansalaiskysely 2857:lle vähintään 18-vuotiaalle suomalaiselle. Kyselyn mukaan 8 % väestöstä on viimeisen vuoden aikana osallistunut sosiaali- ja terveysjärjestöjen vertaistoimintaan ja 7 % vapaaehtoistoimintaan. Tulosten mukaan vapaaehtois- ja vertaistoiminnan vastuunkantajaksi profiloituu yksin asuva, 65–74-vuotias eläkkeellä oleva nainen, joka käyttää vapaaehtoistehtäviin kuu-kaudessa aikaa yhden pitkän työpäivän verran. (Peltosalmi, Vuorinen & Särkelä 2008.)

Barometrissa kerättiin tietoa myös paikallisyhdistyksiltä. Paikallisyhdistysten arvion mukaan vapaaehtoisista on yli 65-vuotiaita hieman alle puolet ja heitä toimii paljon etenkin eläkeläisyhdistyksissä ja sotainvalidiyhdistyksissä. Lisäksi tiedoista ilmeni, että eläkeläisyhdistyksissä on erilaisissa ystävä- ja palvelutehtävissä keskimäärin selvästi enemmän vapaaehtoisia kuin muissa yhdistyksissä. He myös käyttävät vapaaehtoistoimintaan keskimäärin enemmän aikaa kuin muiden yhdistysten vapaaehtoiset. (Mt.)

Ikäinstituutin Vavero-hankkeessa koottiin yhteen ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaa käsitteleviä tutkimuksia ja muuta kirjallisuutta (Hyödyllisiä kirjallisuuslähteitä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnasta 2008). Varsinaisia tutkimuksia aiheesta löytyy erityisesti kansainvälisistä lähteistä. Ikääntyneiden vapaaehtoistoiminnan ulkomaisissa tutkimuksissa keskeisenä mielenkiinnon kohteena oli usein se, mitkä tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen ja miten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on yhteydessä ikääntyneiden terveyteen ja hyvinvointiin. Seuraavassa on koottu muutamia esimerkkejä näistä tutkimuksista.

Ikääntyvien eurooppalaisten vapaaehtoistyöhön osallistumista tutkineiden Erlinghagenin ja Hankin (2006) mukaan vapaaehtoistyöhön osallistumiseen vaikuttavat ikä, koulutus, terveys ja muihin sosiaalisiin aktiviteetteihin osallistuminen. Tutkimuksesta ilmeni, että vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli suhteellisen vähäistä yli 75-vuotiailla, palkkatyössä käyvillä sekä terveytensä huonoksi kokevilla. Eniten vapaaehtoistyöhön osallistuivat suhteellisen korkeasti koulutetut, vakituudessa parisuhteessa elävät ja muihinkin sosiaalisiin aktiviteetteihin osallistuvat.

Vapaaehtoistoimintaan tarvittavia resursseja tutkineen Tangin (2006) mukaan vanhemmista ihmisistä vapaaehtoistoimintaan osallistuvat erityisesti korkeasti koulutetut, toimintakykyiset ja terveytensä hyväksi kokevat. Myös epävirallisilla sosiaalisilla siteillä ja kirkossa käymisellä on merkitystä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Vanhemmat ihmiset luottavat nuorempia enemmän epäformaaleihin sosiaalisiin siteisiin lähtiessään mukaan organisoituun vapaaehtoistoimintaan.

Warburtonin, Paynterin ja Petriwskyjn (2007) tutkimuksessa vapaaehtoistoimintaan rohkaisevina kannustimina tulivat senioreilla esille koulutuksen lisääminen, joustavammat ja moninaisemmat toimintamahdollisuudet sekä mahdollisuuksien lisääminen sukupolvien väliseen vapaaehtoistoimintaan. Esteinä taas tulivat esille negatiiviset näkemykset vapaaehtoistoinnasta, pelko ageismin kohtaamisesta ja huoli yhä sääntelevämmästä organisaatioympäristöstä. Yksi tutkimuksen keskusteluryhmissä esille tullut organisaatioason este liittyi sääntelyn lisääntymiseen voittoa tavoittelemattomissa organisaatioissa: organisaatiot nähtiin ylisäänneltyinä osin valtiollisen väliintulon seurauksena.

Vapaaehtoistoimintaan osallistuneita ja osallistumattomia ikäihmisiä vertailleen Warburtonin, Terryn, Rosenmanin ja Shapiron (2001) tuloksissa ilmeni, että ei-vapaaehtoiset näkevät vapaaehtoisuuden sitovana, mikä mahdollisesti toimii esteenä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Warburtonin ja kumppaneiden mukaan vapaaehtoistoimintaan saattaisikin osallistua enemmän ikäihmisiä, jos tarjolla olisi ajallisesti joustavia ja lyhytaikaisia osallistumismahdollisuuksia.

Vapaaehtoistoinnin terveysvaikutuksia tutkineiden Lumin ja Lightfootin (2005) mukaan ikääntyneiden vapaaehtoistoiminta hidastaa itsearvioidun terveyden ja toimintakyvyn vähenemistä sekä masennuksen lisääntymistä. Myös vaikutukset kuolleisuuteen ovat myönteisiä.

Vapaaehtoistoinnin vaikutuksia ikääntyvien psyykkiseen hyvinvointiin tarkastelleiden Windsorin, Ansteyn ja Rodgersin (2008) mukaan vapaaehtoistyöhön käytettyjen tuntien ja psyykkisen hyvinvoinnin välillä on epälineaarinen yhteys, joka muistuttaa muodoltaan ylösalaisin käännettyä U-kirjainta. Tällöin vapaaehtoistyötä tekemättömien ja hyvin paljon vapaaehtoistyötä tekevien hyvinvointi näyttyy pienempänä kuin niillä, jotka tekevät kohtalaisen määrän vapaaehtoistyötä.

Edellä esitetty tieto ikääntyneiden vapaaehtoistoinnin terveysvaikutuksista ja toimintaan osallistumiseen vaikuttavista tekijöistä antavat tärkeää tietoa ikääntyvien yhteiskuntien hyvinvointipoliittisille ohjelmille ja projekteille. Tieto vapaaehtoistoinnin positiivisista terveysvaikutuksista oikeuttaa niitä hyvinvointiohjelmia, joissa keskitytään vapaaehtoistoinnin laajentamiseen. Lisäksi tieto osallistumiseen vaikuttavista tekijöistä auttaa erityisesti vapaaehtoisten rekrytoinnin suunnittelussa. Jotta vapaaehtoistoinnin monista merkityksistä saataisiin täydempi kuva, tarvitaan myös tutkimusta vapaaehtoistoinnin merkityksestä ikäihmisille itselleen heidän arkisten tarpeidensa ja tavoitteidensa näkökulmasta. Koko väestön 15–74-vuotiaiden osalta tällaista ruohonjuuritason näkökulmaa vapaaehtoisuuteen on Suomessa kartoittanut Anne Birgitta Yeung (2002).

Ikääntyneiden omat näkemykset ja kokemukset kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta ovat keskeisenä kiinnostuksen kohteena Vavero-hankkeen etnografisessa tutkimuksessa, jossa tarkastellaan aktiivisten eläkeikäisten toimintaa yhdessä pääkaupunkiseudun kaupunginosassa. Tutkimuksen haastatteluissa on ilmennyt, että eläkeikäiset näkevät osallistumisensa keskeisenä selityksenä omasta hyvinvoinnista huolehtimisen ja mielekkään tekemisen löytämisen työelämän jälkeen. Lisäksi osallistumisen selityksissä on nähtävissä merkkejä tietynlaisesta aktiivisen ikäkansalaisuuden eetoksesta. (Haarni 2009.)

Seuraavaksi käsiteltävä Vavero-hankkeen kyselytutkimus pyrkii myös kartoittamaan ikääntyneiden näkemyksiä kansalais- ja vapaaehtoistoiminnasta. Näin se täydentää osaltaan hankkeen etnografisesta tutkimuksesta saatavaa kuvaa ikääntyneiden osallistumisen muodoista ja merkityksistä.

KYSELYN TAUSTAT

Raportissa esiteltävässä kyselytutkimuksessa kerättiin tietoa pääkaupunkiseudun järjestöjen 60 vuotta täyttäneiltä jäseniltä. Keskeisenä kiinnostuksen kohteena oli ikääntyneiden vapaaehtoistoiminta ja heidän oma näkemyksensä vapaaehtoistoiminnasta. Kyselyn tarkoituksena oli tarkastella sitä, millä tavoin vapaaehtoistoiminta tulee näkyviin osana kokonaisuutta, johon kuuluu kaikki muukin ikääntyneille tärkeä yhdistys-, harrastus- ja vapaa-ajan toiminta. Tutkimuksen kannalta sopivia vastaajia ajateltiin löytyvän erityisesti järjestöjen kautta.

Kyselyyn pyrittiin saamaan mukaan erityyppisiä järjestöjä Helsingistä, Espoosta ja Vantaalta. Kyselyyn lupautui lopulta mukaan kahdeksan erilaista järjestöä (liittoa/piiriä), joiden 60 vuotta täyttäneille jäsenille lähetettiin syksyn 2008 aikana kaikkiaan 886 lomaketta vastattavaksi. Otoksen muotoutumiseen vaikutti järjestöjen halukkuus osallistua tutkimukseen sekä yhdistysten mahdollisuudet osoittaa kysely tietyn ikäisille jäsenille (ks. liite 1).

Vastauksia kyselyyn saatiin kaikkiaan 385, joten vastausprosentiksi muodostui 43. Vastaajat kertoivat vastauksissaan kaikesta siitä vapaaehtois- ja järjestötoiminnasta, johon he ovat osallistuneet eikä vain sen järjestön toiminnasta, jonka kautta he olivat lomakkeen saaneet. Siksi tulosten esittelyssä ei keskitytä järjestöjen välisiin vertailuihin. Lisäksi otosta ei kaikissa järjestöissä voitu tehdä koko jäsenistöstä, vaan osassa yhdistyksistä kysely lähetettiin vain tavoitettavissa oleville jäsenille.

Seuraavassa taulukossa on nähtävissä, paljonko vastauksia kunkin järjestön kautta saatiin. Kunkin järjestöön lähetettiin lomakkeita 100–120 sen mukaisesti, minkälainen rajausta järjestössä luontevimmin onnistui (liite 1).

Taulukko 2. Vastanneet yhdistyksittäin

	n	%
Eläkeläiset	39	10,1
Helsingin Kansallinen Senioripiiri	70	18,2
Helsingin Sydänpiiri	45	11,7
Hengityслиitto	29	7,5
Suomen Harrastajateatteriliitto	17	4,4
Suomen Latu	43	11,2
Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto	71	18,4
Suomen Voimisteluliitto	71	18,4
Yhteensä	385	100,0

Taulukosta 2 on nähtävissä, että kyselyn vastaajat tulivat neljän tyyppisistä järjestöistä: eläkeläisjärjestöistä, terveysjärjestöistä, kulttuurijärjestöistä ja liikuntajärjestöistä. Suurin osa (29,6 %) vastaajista oli liikuntajärjestöistä (Suomen Latu ja Suomen Voimisteluliitto) ja vähiten vastaajia (19,2 %) oli terveysjärjestöistä (Helsingin Sydänpiiri ja Hengityслиitto). Kuitenkin vastaajia saatiin suhteellisen tasapainoisesti kaikista neljästä järjestötyypistä. Tämä on positiivinen yllätys, sillä tiedonkeruu perustui järjestöjen halukkuuteen ja mahdollisuuksiin toteuttaa iän mukaan rajattu postikysely, joten tietoa kerättäessä ei ollut varmuutta siitä, minkälaiseksi vastaajien järjestöjakauma lopulta muodostuu.

KYSELYN TULOKSET

Seuraavassa raportoidaan perustiedot kyselyn tuloksista kysymyslomakkeen kaikkien osa-alueiden osalta: vastaajien taustatiedot ja hyvinvointi, järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan osallistuminen, harrastukset ja sosiaaliset suhteet (liite 2). Tarkoituksena on siis antaa kokonaiskuva kerätystä aineistosta. Samalla pyritään hahmottamaan sitä, millä tavoin vapaaehtoistoiminta linkittyy muuhun ikääntyneille merkitykselliseen toimintaan ja on näin osa laajempaa toiminnallista kokonaisuutta.

Aineistoa tarkastellaan suorien jakaumien, ristiintaulukointien ja avovastausten analysoinnin kautta. Avovastauksiin liittyvät kysymykset (tai niiden aihealueet) ovat tekstissä tummennettuina, jotta avovastausten analyysi erottuisi muiden vastausten analyysistä. Tulosten esittelyssä keskitytään yleiskuvan antamiseen ja kiinnostavimpiin havaintoihin. Joitakin tutkimusasetelman tai kehittämisen näkökulmasta kiinnostavia yksityiskohtia tarkastellaan pohtivammin jo tulosten esittelyn yhteydessä. Tarkemmat ja yksityiskohtaisemmat tiedot löytyvät liitetaulukosta (liitteet 3 ja 4).

Vastaajien taustatiedot ja hyvinvointi

Vastaajista oli naisia 63 % ja miehiä 37 % – eli miehiäkin saatiin mukaan suhteellisen paljon. Nuorin vastaaja oli 60-vuotias ja vanhin 88-vuotias. Keski-ikä oli 69 vuotta. Vastaajista 78 % oli alle 75-vuotiaita ja muutoinkin painopiste oli nuoremmissa vastaajissa. Tarkemmin vastaajien ikäkauma näkyy oheisesta taulukosta (taulukko 3).

Taulukko 3. Ikä luokiteltuna

Ikäryhmä	n	%
60–64	93	25,0
65–69	116	31,2
70–74	81	21,8
75–79	52	14,0
80–84	25	6,7
85–	5	1,3
Yhteensä	372	100,0

Yli puolet vastaajista (57 %) oli naimisissa. Leskiä oli noin joka viides ja eronneita tai asumuserossa olevia joka kymmenes. Avoliitossa olevia ja naimattomia oli vähemmän. Puolison kanssa asui 62 % vastaajista ja 34 % asui yksin.

Kaikkiaan 88 % vastaajista oli eläkkeellä ja kokopäiväisesti työelämässä oli vielä noin 7 %. Kyselyyn vastanneet olivat varsin korkeasti koulutettuja: joka kolmannella (35 %) oli alempi tai ylempi korkeakoulutus ja opistoasteen tutkinto oli 21 %:lla. Pelkästään peruskoulutus oli joka neljännellä. Lähes puolet vastaajista ilmoitti olevansa keskituloisia. Myös hyvin toimeentulevia oli paljon (28 %) – ja muutama itsensä varakkaana näkevä (1 %). Vastaaajajoukko ei kuitenkaan koostunut vain keskituloisista ja hyvin toimeentulevista, vaan joukossa oli myös pienituloisia (23 %).

Kyselyyn vastanneista 70 % koki terveydentilansa erittäin tai melko hyvänä. Neljäsosa oli niitä, jotka kokivat terveydentilansa lähinnä tyydyttävänä. Terveytensä huonoksi kokevia oli suhteellisen vähän. Lähes kaikki (95 %) olivat nykyiseen elämäänsä erittäin tai melko tyytyväisiä.

Kaiken kaikkiaan aineistosta piirtyy kuva eläkkeelle ehtineistä, nuoremmista ikäihmisistä, jotka edustavat ennen kaikkea ns. kolmatta ikää. Aineistossa on paljon puolisonsa kanssa asuvia, korkeasti koulutettuja, suhteellisen hyvin toimeentulevia, elämänsä tyytyväisiä ja itsensä terveeksi kokevia ikäihmisiä. Kuitenkin mukana on myös vanhempia ikäihmisiä ja niitä jotka kokevat terveytensä ennemmin tyydyttäväksi kuin hyväksi. Tärkeää on huomata, että aineisto on kerätty nimenomaan pääkaupunkiseudun järjestöjen iäkkäämmiltä jäseniltä.

Järjestötoimintaan osallistuminen

Järjestötoimintaan osallistumisen aktiivisuutta kysyttiin vastaajilta hyvin monella tavalla. Vastaajilta tiedusteltiin mm. sitä, kuinka monessa järjestössä he ovat jäsenenä, kuinka monen järjestön toimintaan he osallistuvat, kuinka usein he osallistuvat järjestötoimintaan ja kuinka pitkään he ovat olleet mukana järjestötoiminnassa.

Kyselyyn vastanneet olivat jäsenenä keskimäärin neljässä yhdistyksessä, seurassa tai järjestössä. Noin 84 % vastanneista oli jäsenenä 1–5 yhdistyksessä. Järjestöjen toimintaan osallistuminen oli luonnollisesti jäsenyyttä hiukan vähäisempää. Vastaajat osallistuivat keskimäärin kolmen yhdistyksen, seuran tai järjestön toimintaan. Noin 93 % vastanneista osallistui 1–5 yhdistyksen toimintaan. Yli viiden yhdistyksen toimintaan osallistuminen oli siis jo harvinaisempaa.

Kerätystä aineistosta ilmeni myös, että vastaajat osallistuivat yhdistysten toimintaan varsin usein. Hiukan vajaa kolmannes (30 %) osallistui yhdistysten toimintaan useamman kerran viikossa ja reilu kolmasosa (36 %) noin kerran viikossa. Vastaajista jopa 44 % oli niitä, jotka ovat olleet mukana järjestötoiminnassa 30 vuotta tai enemmän.

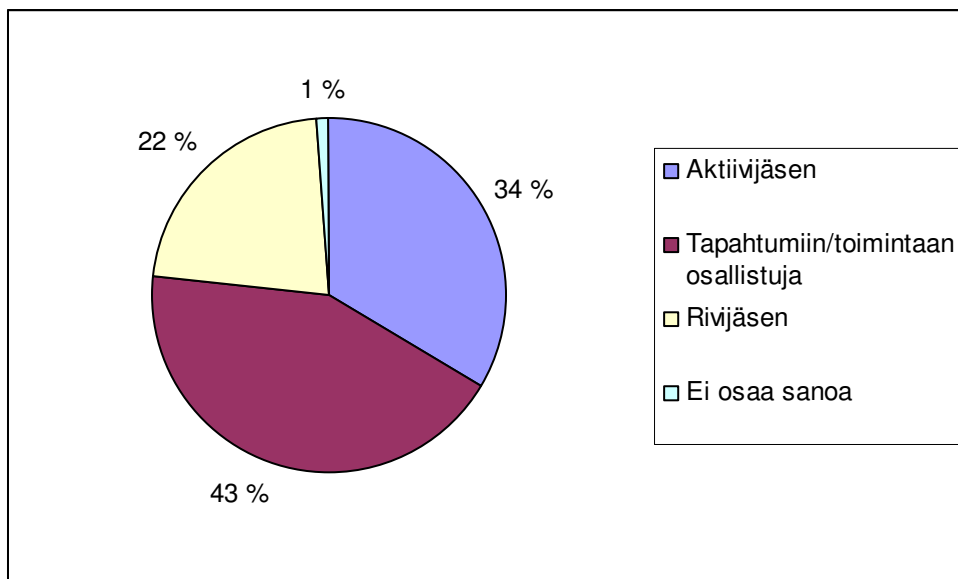
Järjestötoimintaan osallistumista tarkasteltiin myös iän suhteen. Kuten seuraavasta taulukosta ilmenee, 70 vuotta täyttäneistä yli puolet osallistui yli kahden yhdistyksen toimintaan ja heitä nuoremmista 43 % oli niitä, jotka osallistuivat yli kahden yhdistyksen toimintaan (taulukko 4). Tällä tavoin tarkasteltuna iäkkäämmät ikääntyneet olivat siis nuorempiaan aktiivisempia järjestötoimintaan osallistujia.

Taulukko 4. Ikä ja osallistuminen yhdistystoimintaan

Kuinka monen yhdistyksen, seuran tai järjestön toimintaan osallistuu?	Ikä luokiteltuna		
	60–69	70–	Yhteensä
1–2	105 57,1%	57 42,5%	162 50,9%
3–5	68 37,0%	64 47,8%	132 41,5%
Yli 5	11 6,0%	13 9,7%	24 7,5%
Yhteensä	184 100,0%	134 100,0%	318 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

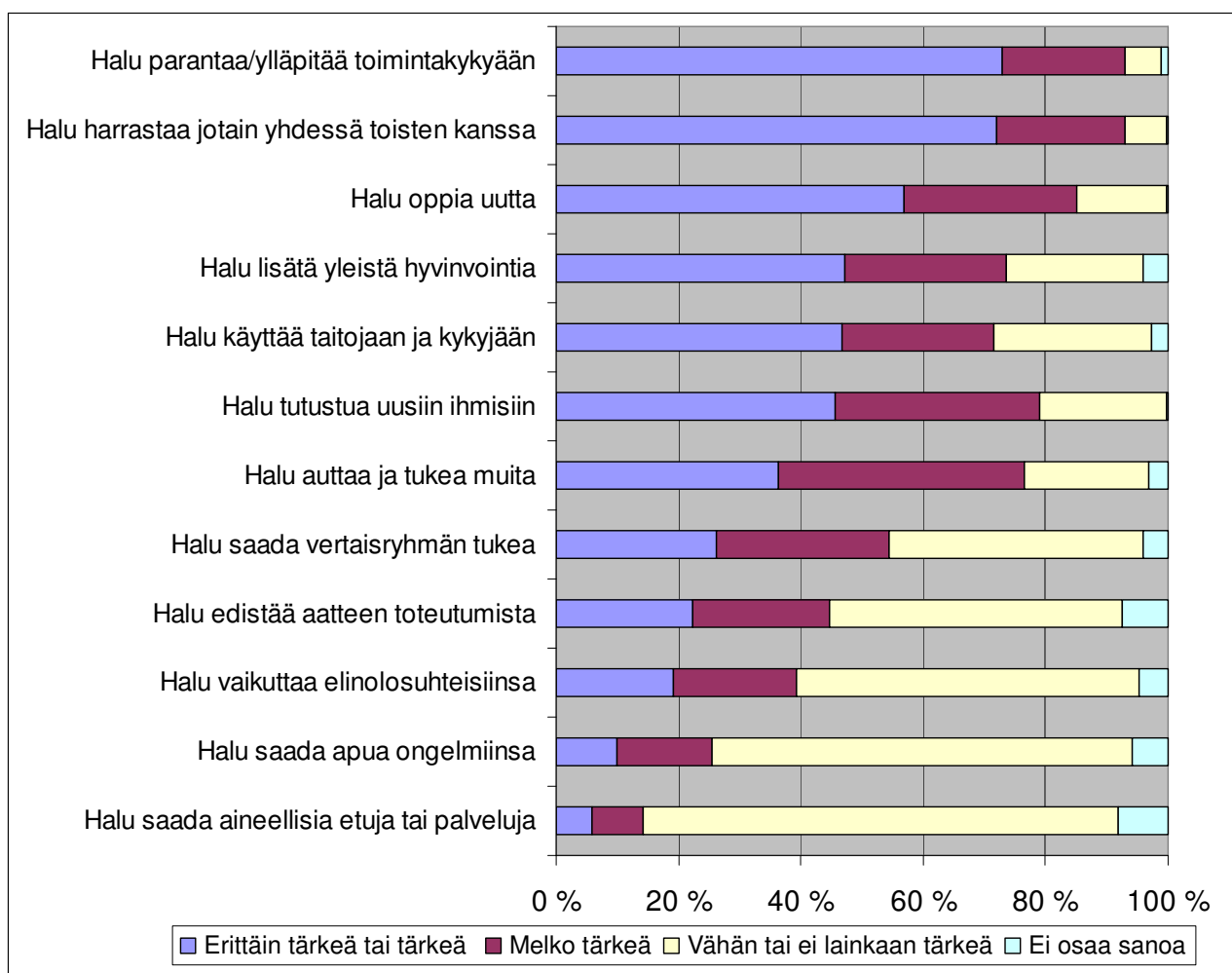
Kyselyyn osallistuneilta tiedusteltiin myös heidän omaa arviotaan omasta järjestöaktiivisuudestaan/-roolistaan. Vaihtoehdot olivat seuraavat: *aktiivijäsen* (on mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa järjestön toimintaa), *tapahtumiin/toimintaan osallistuja* tai *rivijäsen* (ei juuri osallistu tapahtumiin/toimintaan). Oheisessa kuviossa on nähtävissä, millä tavoin kyselyyn vastanneet järjestöjen jäsenet näkivät oman roolinsa.

Kuvio 1. Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa

Koska 77 % vastaajista näki itsensä joko aktiivijäsenenä tai tapahtumiin osallistujana, voidaan ai-neiston nähdä kuvaavan varsin aktiivista jäsenkuntaa. Myös muut järjestöaktiivisuutta kuvaavat kysymykset tukevat tätä näkemystä.

Järjestöjen ikääntyneille jäsenille lähetetyssä kyselyssä oltiin kiinnostuneita myös heidän erilaisista syistään osallistua järjestötoimintaan. Osallistumisen syihin liittyvät vastaukset on esitetty oheisessa kuviossa (kuvio 2).

Kuvio 2. Järjestötoimintaan osallistumisen syy (n = 339–366)

Kuviosta ilmenee, että kolme keskeisintä syytä osallistua järjestötoimintaan ovat halu parantaa tai ylläpitää toimintakykyä, halu harrastaa jotain yhdessä toisten kanssa ja halu oppia uutta. Nämä syyt voidaan nähdä pitkälti yksilölähtöisinä ja itsensä kehittämiseen liittyvinä. Tosin halu harrastaa jotain yhdessä toisten kanssa kertoo jotain myös yhteisöllisyyden tärkeydestä. Neljäntenä tulee esille ensimmäinen yhteiskunnallisempi, yhteiseen hyvään liittyvä tavoite: halu lisätä yleistä hyvinvointia. Halu auttaa ja tukea muita tulee esille vasta listan keskivaiheilla. Lisäksi mielenkiintoista on, että listan viimeisinä tulevat konkreettisen avun saamiseen liittyvät syyt: halu saada apua ongelmiinsa ja halu saada aineellisia etuja/palveluja. Toisin sanoen järjestökenttää ei välttämättä nähdä ensisijaisesti palvelujärjestelmän osana ja siihen liittyvien tehtävien kautta, vaan ennemminkin mielekkään tekemisen areenana, jossa yksilöt voivat kehittää itseään. Sama havainto tuli esille Vaverohankkeen etnografisen tutkimuksen haastatteluissa: eläkeikäiset perustelivat osallistumistaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan erityisesti omasta hyvinvoinnista huolehtimisella ja mielekkään tekemisen tarpeella (Haarni 2009).

Koska järjestötoimintaa tarkastellaan usein sosiaalisten verkostojen rakentajana ja sosiaalisen pääoman ilmentäjänä, kyselyssä tiedusteltiin yhdellä kysymyksellä, minkälaisia sosiaalisia suhteita järjestötoimintaan osallistuminen on tuonut tullessaan. Kiinnostuksen kohteena oli se, onko jostakin järjestötoiminnassa tavatusta henkilöstä tullut vastaajalle läheinen, joko tuttava tai ystävä. Vastauksen mukaan 46 % ilmoitti saaneensa järjestötoiminnassa ystäviä ja 45 % tuttavuutta, joten toimintaan osallistumisella näyttäisi siis olevan merkitystä sosiaalisten suhteiden rakentamisen kannalta. Lisäksi kun ikä otettiin huomioon, havaittiin, että 70 vuotta täyttäneillä ystävyys-suhteiden saaminen järjestötoiminnassa oli yleisempää kuin 60–69-vuotiailla (liite 4: taulukko I).

Järjestötoimintaan osallistumista kysyttiin lomakkeessa myös osallistujien sukupuolen ja iän kannalta. Saatujen vastausten mukaan 78 % vastaajista osallistui järjestöissä toimintaan, joissa on mukana molempien sukupuolten edustajia. Iän suhteen kyselyssä tiedusteltiin sitä, minkä ikäisten kanssa vastaajat toimivat järjestöissä mieluiten. Kaikkiaan 24 % kertoi haluavansa toimia omanikäisten kanssa, 56 % eri-ikäisten kanssa ja 20 % oli niitä, joille asialla ei ollut väliä. Suurin osa siis halusi toimia eri-ikäisten kanssa, minkä voidaan nähdä viittaavan ainakin osittain siihen, että järjestöt koetaan myös sukupolvien kohtaamisen areenana eikä vain samanikäisten toimintayhteisöinä. Toiminnan suunnittelussa tämä on hyvä ottaa huomioon.

Kuitenkin on huomattava, että nuoremmat ja vanhemmat ikääntyneet erosivat aineistossa sen suhteen, haluttiinko järjestöissä toimia omanikäisten kanssa vai ei. Tulosten mukaan 70 vuotta täyttäneistä 34 % ja nuoremman ikäryhmän edustajista 17 % halusi toimia omanikäisten kanssa. (Liite 4: taulukko II).

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen

Kysely lähetettiin järjestöjen jäsenille, koska oletettiin, että järjestöistä löytyy paljon niitä ikäihmisiä, joilla on kokemusta vapaaehtoistoiminnasta ja jotka myös haluavat avovastauksissa kertoa kokemuksistaan. Aineistossa olikin lopulta paljon vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia ikäihmisiä.

Osallistumisen yleinen tarkastelu

Kerätyssä aineistossa vapaaehtoistoimintaan osallistui 58 % vastaajista. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen oli yhteydessä mm. yhdistysaktiivisuuteen ja taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi aktiivijäsenistä 76 % osallistui vapaaehtoistoimintaan ja osallistujista 61 %, mutta rivijäsenistä vain 22 % ilmoitti olevansa mukana vapaaehtoistoiminnassa. Myös järjestötoimintaan osallistumisen useudella mitattu aktiivisuus tuotti samansuuntaisia tuloksia: useammin yhdistysten toimintaan osallistuvien keskuudessa vapaaehtoistoiminta oli yleisempää kuin harvemmin osallistuvien keskuudessa. Taloudellinen tilanne taas näyttäytyi siten, että varakkaista tai hyvin toimeentulevista 67 % osallistui vapaaehtoistoimintaan, kun taas keskituloisissa osallistujia oli 51 % ja pienituloisissa osallistuminen oli edellistä hiukan yleisempää (58 %). (Liite 4: taulukot III–V.)

Kiinnostuksen kohteena olivat myös ne vapaaehtoistoiminnan toimintamuodot, joihin kyselyn ikääntyvät vastaajat ovat yhdistyksissä osallistuneet. Toimintamuodot on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5. Vapaaehtoistoiminnan toimintamuodot (n = 310)

Minkälaisessa vapaaehtoistoiminnassa on yhdistyksissä ollut mukana?	% vastanneista
Tapahtumien järjestäjänä (esim. myyjäisten)	41,3 %
Esiintyjänä tai soittajana erilaisissa tapahtumissa	38,1 %
Kampanjoihin tai projekteihin osallistujana	33,5 %
Kerhojen tai ryhmien vetäjänä	30,3 %
Alueellisten tai paikallisten yhdistysten luottamushenkilönä	28,1 %
Kahvin keittäjänä, ruuan laittajana/tarjoajana tai siivoajana	25,5 %
Asuinalueen asukkaiden yhteistoiminnassa	24,5 %
Ystävänä tai tukihenkilönä	19,4 %
Koulutusten järjestäjänä tai kouluttajana	16,5 %
Avun antajana arjen askareissa (esim. asiointi- ja kuljetusapu, tilapäisapu omaishoitajille)	15,8 %
Tiedottamis- tai valistustoiminnassa	14,8 %
Ohjaajana tai valmentajana	14,8 %
Erilaisissa neuvontatehtävissä	14,5 %
Muu	10,6 %
Yhteisöissä tai laitoksissa (esim. vanhainkodissa, kouluissa, päiväkodeissa)	9,4 %
Poliittisen työn tekijänä	9,4 %
Puhelinpäivystäjänä (esim. auttava puhelin, kriisipäivystykset)	3,5 %
Uskonnollisen työn tekijänä	3,2 %
Kuoron tai orkesterin johtajana	1,6 %
Internetpalveluissa (esim. neuvonta, kysymyspalstat, vertaistuki, keskusteluryhmät)	1,6 %

Keskeisimpien toimintamuotojen joukossa tulee esille varsinkin erilainen yleinen järjestelyapu yhdistysten tapahtumissa ja toiminnassa. Taulukon mukaan peräti 38 % vastanneista on ollut esiintyjänä tai soittajana erilaisissa tapahtumissa. Tätä selittää osittain se, että tutkimuksessa mukana olevista järjestöistä osa oli organisoitunut nimenomaan esittävän toiminnan ympärille (teatteri, kuorolaulu yms.).

Se vapaaehtoistoiminta, johon tutkittavat olivat viimeksi osallistuneet, nähtiin yleensä vaativuudeltaan sopivana. Kaikkiaan 79 % vastaajista oli tätä mieltä. Myös vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useutta kysyttiin. Vastaukset on esitetty seuraavassa taulukossa (taulukko 6).

Taulukko 6. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useus

	n	%
Useamman kerran viikossa	47	15,5
Noin kerran viikossa	64	21,1
Vähintään kerran kuukaudessa	80	26,3
Vähintään kerran vuodessa	45	14,8
Harvemmin	68	22,4
Yhteensä	304	100,0

Taulukosta on nähtävissä, että 37 % vastaajista oli aktiivisia vapaaehtoistoimintaan osallistujia, sillä he osallistuivat toimintaan kerran tai useamman kerran viikossa. Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa oli yhteydessä vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useuteen. Itseään aktiivijäsenenä pitävistä 46 % osallistui toimintaan kerran tai useammin viikossa, kun taas osallistujiksi itseään luonnehtivista 35 % ja rivijäsenistä noin 18 % osallistui näin usein. (Liite 4: taulukko VI.)

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja sen useuden tarkastelu on kuitenkin hyvin hankalaa, sillä vapaaehtoistoiminta ei ole käsite, joka ymmärretään yhtenäisellä tavalla. Usein vapaaehtoistoiminta ymmärretään apua tarvitsevien auttamisena, mutta esimerkiksi järjestöissä se ymmärretään tätä monimuotoisemmin. Vapaaehtoistoiminnan ymmärtämisen moninaisuus tuli esille varsinkin kyselyn avovastauksissa.

Kaikkiaan 198 vastaajaa niistä, jotka ilmoittivat osallistuvansa vapaaehtoistoimintaan, kuvasivat avovastauksessa sitä, **mihin toimintaan he ovat osallistuneet**. Vastaukset olivat monimuotoisia ja monitulkintaisia, eivätkä ne olleet jaoteltavissa laskettaviksi vapaaehtoistoiminnan tyypeiksi.

Vapaaehtoistoiminnan muotojen sijaan moni nimesikin ensisijaisesti niitä *yhdistyksiä*, joiden puitteissa he toimivat vapaaehtoisena. Yhdistykset, joissa ilmoitettiin toimittavan vapaaehtoisena, olivat samantyyppisiä kuin ne yhdistykset, joiden kautta vastaajia oli lähestytty – eli erilaisia sosiaali- ja terveysjärjestöjä, eläkeläisjärjestöjä, liikuntajärjestöjä sekä kulttuuri- ja harrastusjärjestöjä. Muita mainittuja yhdistyksiä olivat mm. erilaiset omaan ammattitautaan liittyvät yhdistykset, aatteelliset yhdistykset, veteraani- tai maanpuolustustoimintaan liittyvät yhdistykset, asukasyhdistykset, perinneyhdistykset ja hyväntekeväisyysyhdistykset. Lisäksi osa mainitsi yhdistyksen nimen sijaan erilaisia *harrastusryhmiä*, kuten kuoroja ja musiikkiryhmiä, liikuntaryhmiä, teatteri- ja harrastusryhmiä sekä kerhoja.

Toiminnan muodoista puhuttaessa tavallista oli viitata *yhdistystoimintaan yleensä* sekä erilaiseen yleisluontoiseen organisointi- ja järjestelytyöhön. Myös luottamustoimet ja taloudenhoitoon liittyvät tehtävät mainittiin. Vastauksista oli toisinaan vaikea hahmottaa sitä, milloin puhuttiin toimintaan osallistumisesta ja milloin taas oman vapaaehtoispanoksen antamisesta toiminnalle.

Rajatummin ilmaistuja *vapaaehtoistoiminnan muotoja* olivat mm. talkoot, tapahtumien järjestämiset (myyjäiset), vapaaehtoisestiintymiset, varainhankinta ja keräykset, ryhmien ohjaus ja erilainen opastus-/opetustyö. Perinteisesti mielletystä *vapaaehtoisavusta* oli jonkin verran mainintoja. Esille tulivat mm. kuljetus-, saatto- ja ulkoilutusapu sekä tukihenkilö- ja ystävätoiminta. Välillä puhuttiin yleisluontoisemmin avusta vanhustyössä. Myös lahjoitusten ja avustusten antaminen mainittiin. Muutama maininta oli epävirallisesta, perheelle tai sukulaisille annettavasta avusta.

Kuten vastauksista käy ilmi, on vapaaehtoistoiminnan käsite vaikeasti avautuva ja sitä on vaikea hahmottaa selkeärajaiseksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi rajanveto vapaaehtoistoiminnan ja muun yhdistystoiminnan välillä on usein hankalaa.

Vertaistoiminta ymmärretään yleensä osana vapaaehtoistoimintaa. Kyselyssä tiedusteltiin asiaa kysymällä, ovatko vastaajat mukana jossain vertaistukiryhmässä. Noin 14 % ilmoitti olevansa mukana jossain vertaistukiryhmässä ja 5 % kertoi aikaisemmin olleensa tällaisessa ryhmässä. Vertaistukiryhmätoimintaan osallistuneilta kysyttiin lisäksi avokysymyksenä sitä, **millaisissa vertaistukiryhmissä he ovat olleet mukana**. Kaikkiaan 64 vastasi kysymykseen. Heistä suurin osa kertoi erilaisista sairauksiin tai terveysoongelmiin liittyvistä ryhmistä. Jonkin verran kerrottiin myös elämäntilanteeseen liittyvistä ryhmistä, kuten suru- tai omaisryhmistä.

Kiinnostus osallistua vapaaehtoistoimintaan

Niiltä vastaajilta, jotka eivät kyselyajankohtana osallistuneet vapaaehtoistoimintaan, tiedusteltiin kiinnostusta osallistua tällaiseen toimintaan. Vastaajia oli kaikkiaan 221 ja heistä neljännes oli kiinnostunut osallistumaan vapaaehtoistoimintaan ja kolmasosa ei. Kysymykseen vastaaminen oli selvästi vaikeaa, mitä osoittaa ”ei osaa sanoa” -vastanneiden suuri osuus (41 %). Ikäryhmittäin tarkastellen kiinnostus oli yleisempää nuoremmassa ikäryhmässä: 60–69-vuotiaista 33 % oli kiinnostunut osallistumisesta, kun taas 70 vuotta täyttäneistä kiinnostuneita oli 16 %. Ei osaa sanoa -vaihtoehdon valitseminen oli yleisempää vanhemmassa ikäryhmässä. (Liite 4: taulukko VII).

Osa niistä vastaajista, jotka olivat kiinnostuneet vapaaehtoistoiminnasta, kertoivat avovastauksena siitä, **millainen toiminta kiinnostaa** (43 vastausta). Yleisin kiinnostuksen kohde oli auttamistyö – ja erityisesti *vanhusten auttaminen*. Lisäksi jotkut vastaajista mainitsivat erityisesti sen, ettei vapaaehtoistyö saisi olla liian sitovaa, vaan esim. *satunnaista tai projektiluontoista*.

Kaikkiaan 65 avovastausta saatiin myös niiltä, jotka **eivät olleet kiinnostuneita vapaaehtoistoiminnasta**. Yleisin vastaus oli se, että on *muuta tekemistä*, kuten omien läheisten auttamista tai yksinkertaisesti vain muita aktiviteetteja. Myös *ajan puutteesta* puhuttiin. Osa ilmoitti, että *terveydeliset syyt* estävät osallistumisen. Lisäksi muutamat kokivat, etteivät he ole enää *sopivan ikäisiä* vapaaehtoistoimintaan. Muutama maininta oli myös *vapaaehtoistoiminnan sitovuudesta*.

Ikä ja vapaaehtoisuus

Kolmannes (32 %) vastaajista oli sitä mieltä, että iän karttuminen on heillä vaikuttanut lisäävästi vapaaehtoistoimintaan käytettävään aikaan. Kuitenkin vajaa neljännes (23 %) oli myös niitä, joilla iän karttuminen on vaikuttanut vapaaehtoistoimintaan vähentävästi. Kaikkiaan 32 % ilmoitti, ettei iän karttumisen ole ollut vaikutusta asiaan. Iän karttumisen vaikutus koettiin eri ikäryhmissä hiukan eri tavoin. Esimerkiksi 70 vuotta täyttäneistä kolmasosa oli sitä mieltä, että iän karttuminen oli vähentänyt vapaaehtoistoimintaan käytettävää aikaa, kun taas 60–69-vuotiaista vain joka viides oli tätä mieltä. (Liite 4: taulukko VIII).

Iän karttumisen lisäksi kysyttiin, miten eläkkeelle jääminen vaikutti tai tulee vaikuttamaan vapaaehtoistoimintaan. Vastauksissa eläkkeelle jäämisen nähtiin vaikuttavan vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen enemmän lisäävästi kuin vähentävästi. Kaikkiaan 45 % vastaajista näki eläkkeelle jäämisen lisäävän vapaaehtoistoimintaan osallistumista ja 10 % vähentävän sitä. Kaikkiaan 31 % vastaajista taas näki, ettei asialla ole vaikutusta vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen.

Vastaajilta kysyttiin myös, onko niin sanottu kolmas ikä (55–75 vuotta) otollinen ikävaihe vapaaehtoistoiminnalle. Suurin osa kyselyyn osallistuneista eli 64 % vastasi kyllä, 15 % vastasi osittain kyllä ja osittain ei. Vain 3 % vastasi kysymykseen ei ja 18 % ei osannut sanoa.

Niiltä vastaajilta, joiden mielestä **kolmas ikä on otollinen ikävaihe vapaaehtoistoiminnalle**, kysyttiin avokysymyksenä, miksi he ajattelivat näin. Kaikkiaan 202 vastasi kysymykseen. Ylivoimaisesti yleisin vastaus oli se, että kyseisessä ikävaiheessa *on aikaa*. Näin ilmoitti yli puolet. Samalla jotkut viittasivat myös työelämän paineista vapautumiseen.

Muutamassa kymmenessä vastauksessa todettiin, että tuossa elämänvaiheessa ihmisellä *on paljon kokemusta, ymmärrystä, tietotaitoa tai muuta osaamista*. Muutama kymmenen myös ilmoitti, että tuolloin *on yleensä vielä terveyttä, voimia ja energiaa*. Useampia mainintoja oli siitä, että vapaaehtoistoiminta *antaa virikkeitä ja sisältöä elämään* – se pitää aktiivisena. Osa myös kertoi, että vapaaehtoistoiminta kolmannessa iässä *ylläpitää niin fyysistä kuin henkistäkin terveyttä ja toimintakykyä*.

Muutamia mainintoja oli siitä, että vapaaehtoistoiminnassa *tapaa muita ihmisiä ja saa kokea olevansa tarpeellinen*. Jotkut myös kertoivat sen, että *kun lapset ovat jo aikuisia, vapauksia on enemmän*.

Kaiken kaikkiaan vastauksissa tuli esille, että vapaaehtoistoimintaan voi osallistua silloin, kun on aikaa ja vapautta. Lisäksi vastauksista oli nähtävissä, että vapaaehtoistoimintaan osallistumiseksi tarvitaan voimia ja jaksamista, mutta vapaaehtoistoiminta samalla myös antaa ja ylläpitää energiaa ja voimia.

Kaikkiaan 53 avovastausta saatiin myös niiltä vastaajilta, jotka **eivät nähneet kolmatta ikää otollisena ikävaiheena vapaaehtoistoiminnalle** tai jotka suhtautuivat ajatukseen varauksellisesti. Näissä vastauksissa tuli eniten esille se, että kaikilla *ei välttämättä ole enää ikääntyneenä voimia ja terveyttä* vapaaehtoistyöhön. Yksittäisissä vastauksissa tuotiin lisäksi esille, että *omien läheisten, esim. lastenlasten, auttaminen* menee vapaaehtoistoiminnan edelle. Parissa vastauksessa nähtiin ongelmana se, että *yhteiskunnalle kuuluvia tehtäviä saatetaan ryhtyä teettämään vapaaehtoisilla*.

Kysymyslomakkeessa oli myös avokysymys, jossa tiedusteltiin suoraan, **millainen vapaaehtoistoiminta sopisi vastaajien mielestä erityisesti ikäihmisille**. Kaikkiaan 178 henkilöä vastasi tähän kysymykseen. Vastaukset olivat hyvin monimuotoisia ja vaikeasti tulkittavia.

Erilaiseksi *auttavaksi vapaaehtoistyöksi* tulkittavia vastauksia oli reilusti yli sata. Näistä osa oli kuvattu hyvin yleisellä tasolla ja vain osa rajatumminkin erilaisina vapaaehtoistyön muotoina. Eniten kerrottiin erilaisesta seuran ja keskusteluavun tarjoamisesta (useita kymmeniä mainintoja), minkä lisäksi oli muutama maininta myös vertaistuesta. Ulkoiluttamisavusta sekä erilaisissa laitoksissa auttamisesta oli jonkin verran mainintoja. Myös toiminta varamummona tai -vaarina tuli useammissa vastauksessa esille. Arjen asiointiavusta oli muutama maininta. Myös *avunannon kohteita* tuotiin esille: parikymmentä mainitsi vanhukset ja saman verran mainintoja oli lapsista. Lapset mainittiin lähinnä mummoaari-toiminnan yhteydessä.

Useat kymmenet vastaajat toivat esille, että ikääntyneille sopiva vapaaehtoistoiminta tapahtuu erilaisen *harrastus-, yhdistys- tai kerhotoiminnan yhteydessä*. Varsinkin liikunnallinen toiminta nähtiin tärkeänä. Tällaisissa vastauksissa oli hyvin vaikea nähdä, milloin puhuttiin vain toimintaan osallistumisesta ja milloin oman vapaaehtoispanoksen antamisesta toiminnan yhteydessä.

Kymmenet vastaajat olivat myös sitä mieltä, että ikääntyneille sopii *kaikenlainen toiminta* omasta kunnosta ja kiinnostuksesta riippuen: ikä ei siis ole määräävä tekijä. Yksi vastaajista ilmaisi asian seuraavasti: ”Ei tule rajata niin, että kun olet ikäihminen, et voi harrastaa kuin tätä ja tätä. Laidasta laitaaan harrasteita voinnin mukaan.”

Kaiken kaikkiaan vastauksista tuli esille, että raja vapaaehtoistoiminnan ja erilaisen yhdistys-, kerho- ja harrastustoiminnan välillä ei aina ole niin selkeä. Lisäksi vastaukset osoittivat, että vapaaehtoistoiminnan muotoja ei ensisijaisesti tarkastella ja ajatella ikäsopivuuden näkökulmasta.

Syyt osallistua tai olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan

Järjestöjen 60 vuotta täyttäneiltä jäseniltä kysyttiin myös syitä siihen, miksi he osallistuvat tai eivät osallistu vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoimintaa tutkittaessa kysymys osallistumisen motiiveista onkin ollut usein keskeinen. Esimerkiksi Anne Birgitta Pessi (ent. Yeung) on haastattelututkimuksensa pohjalta jaotellut motiivit neljään ulottuvuuteen: saaminen–antaminen, jatkuvuuden etsintä, etäisyys–läheisyys, pohdinta–toiminta (Yeung 2005).

Tässä kyselyssä syitä kartoitettiin valmiiden vastausvaihtoehtojen kautta. Taulukossa 7 osallistumisen syyt on esitetty yleisyysjärjestyksessä. Pessin ulottuvuuksista varsinkin saaminen–antaminen–ulottuvuus tulee taulukossa mielenkiintoisella tavalla esille. Kuten taulukon luettelosta ilmenee neljässä keskeisimmässä syyssä sekä antaminen että saaminen ovat suhteellisen tasapuolisesti esillä.

Taulukko 7. Syyt osallistua vapaaehtoistoimintaan (n = 309)

	% vastaan- neista
Oman aktiivisuuden ja toimintakyvyn ylläpito	42,1 %
Mahdollisuus kokea olevansa tarpeellinen ja hyödyksi muille	40,1 %
Mielekkään tekemisen saaminen vapaa-aikaan	29,8 %
Muiden auttaminen ja tukeminen	28,8 %
Mahdollisuus tutustua toisiin ihmisiin ja vuorovaikutus muiden kanssa	27,2 %
Omien osaamisten ja kykyjen ylläpitäminen	26,5 %
Yleisen hyvinvoinnin edistäminen	22,3 %
Mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin	20,4 %
Mahdollisuus itsensä kehittämiseen ja ihmisenä kasvamiseen	20,1 %
Minua kutsuttiin toimintaan	16,8 %
Yleinen velvollisuudentunto kansalaisena yhteiskuntaa kohtaan	16,5 %
Toimintaan osallistuminen sopii nykyiseen elämäntilanteeseen	16,2 %
Uusien taitojen oppiminen	13,3 %
Tuen ja avun saaminen myös itselle	9,1 %
Lähipiirissäni on tapana osallistua vapaaehtoistoimintaan	4,2 %
Ihmistuntemuksen parantaminen	4,2 %
Muu	1,9 %

Kyselyn palauttaneista 184 vastasi avokysymykseen, jossa tiedusteltiin sitä, **minkälaiset asiat helpottavat vapaaehtoistoimintaan osallistumista**. Eniten viitattiin siihen, että toimintaan osallistuttaessa tulee olla *aikaa* ja *terveyttä*. Myös *oma halu tai kiinnostus* asiaan ovat tärkeitä. Tällaisista asioista kertoi muutama kymmenen vastaajaa.

Paljon kerrottiin myös siitä, että toimintaan on helppo mennä mukaan, jos siellä on *tuttuja* ja jos toimintapaikka sijaitsee lähellä tai *kulkuyhteydet* ovat muutoin hyvät. Jonkin verran mainintoja oli

myös *oman osaamisen ja kokemuksen* merkityksestä osallistumiselle. Myös *sosiaalista luonnetta* pidettiin tärkeänä, samoin kuin *toimintayhteisön avointa ja hyväksyvää ilmapiiriä*. Lisäksi todettiin, että toiminnasta tulee olla hyvin *tietoa tarjolla*. Muutamia mainintoja oli siitä, että *perheen tuki* on tärkeää ja *taloudelliset edellytykset* osallistumiselle tulee olla kunnossa. Jotkut myös toivoivat, *ettei toiminta olisi liian sitovaa*. Lisäksi muutama totesi, että *yksin eläminen* voi lisätä tarvetta osallistumiselle.

Kuten vastauksista ilmenee, vapaaehtoistoimintaan osallistumista helpottavat asiat liittyivät osallistujiin itseensä (oma jaksaminen, ehtiminen, osaaminen ja haluaminen), toimivaan yhteisöön (avoin ilmapiiri), toimintapaikkaan (kulkuyhteydet) sekä itse toimintaan ja sen organisointiin (toiminnan sitovuuden aste, toiminnasta tiedottaminen ja siihen perehdyttäminen). Vain osa näistä tekijöistä on sellaisia joihin voidaan helposti vaikuttaa. Osa tekijöistä taas liittyy ihmisten arkielämän yksilöllisiin ja yhteisöllisiin perustoihin, joihin ei voida ulkopuolelta suoraan vaikuttaa mutta joiden huomiointi ja ymmärtäminen toimintaa suunniteltaessa on erityisen tärkeää.

Osallistumisen syiden ja osallistumista helpottavien asioiden lisäksi tarkasteltiin myös osallistumattomuuden syitä ja osallistumista vaikeuttavia asioita. Seuraavasta taulukosta on löydettävissä keskeisimmät syyt olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan.

Taulukko 8. Syyt olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan (n = 152)

	% vastan- neista
Ei ole aikaa	37,5 %
Terveydelliset syyt estävät	28,9 %
Kukaan ei ole pyytänyt	18,4 %
En ole tullut ajatelleeksi asiaa	18,4 %
Muu syy	17,1 %
En koe olevani sopivan ikäinen vapaaehtoistoimintaan	11,2 %
Itseäni kiinnostavaa toimintaa ei ole tarjolla	9,9 %
Ei ole ketään tuttuja vapaaehtoistoiminnassa	8,6 %
En tiedä tarpeeksi vapaaehtoistoiminnasta ja sen vaihtoehtoista	7,2 %
Vapaaehtoistoiminta ei sovi minulle	6,6 %
En näe asiaa tärkeänä	2,0 %
Minulla on vapaaehtoistoiminnasta huonoja kokemuksia	2,0 %

Osallistumattomuuden syistä kaksi näyttäisi olevan keskeisimpiä: ajan puute ja terveydelliset ongelmat. Kun puhutaan ikääntyvien vapaaehtoisten osallistumista estävistä tekijöistä, terveydelliset syyt tulevat varmasti ensimmäisenä mieleen. Taulukko kuitenkin osoittaa, että ajan puute voi ikääntyneilläkin olla terveysongelmia keskeisempi syy osallistumattomuudelle. On huomattava, että tässä aineistossa oli varsin paljon aktiivisia, nuorempia ikääntyneitä, joista osa oli vielä työelämässä, joten ajan puutteen selkeä esille nouseminen on sikäli ymmärrettävää. Mielenkiintoista on, että hyvin keskeisenä syynä osallistumattomuudelle nähdään myös se, että kukaan ei ole pyytänyt mukaan toimintaan tai asiaa ei vain ole tullut ajatelleeksi. Kysymyksen valmiiden vaihtoehtojen joukossa oli myös kohta muu syy, jonka sai kuvata avovastauksena. Tällaiset muut syyt olivat hyvin moninaisia: esimerkiksi omien läheisten auttaminen oli osalla syynä vapaaehtoistoimintaan osallistumattomuudelle.

Kyselyn palauttaneista 180 vastasi avokysymykseen, jossa tiedusteltiin niitä **asioita, jotka vaikeuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumista**. Eniten esille tulivat *terveydelliset ongelmat* ja *ajan*

puute. Muutama kymmenen vastaajaa kertoi tällaisista asioista. Paljon oli mainintoja myös siitä, että *vaikeat kulkuyhteydet* hankaloittavat osallistumista.

Ajanpuutteeseen yhteydessä olevista asioista kerrottiin myös yksilöidymmin. Osa kertoi, että *muut harrastukset* tai *perhetilanne (läheisten auttaminen)* ovat esteenä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Lisäksi muutamat ilmoittivat, että *työ* on vielä osallistumisen esteenä.

Jonkin verran kerrottiin siitä, että *toimintayhteisöissä ei aina ole vastaanottavainen ilmapiiri*. Muutamat kertoivat myös *toiminnan organisoinnin ongelmista*. Lisäksi osa piti vapaaehtoistoimintaa *liian sitovana*. Osalla pääongelma ei liittynyt toiminnan organisointiin tai ilmapiiriin, vaan ensisijaisemmin siihen, että *itse ei ole tarpeeksi sosiaalinen tulemaan mukaan vapaaehtoistoimintaan*.

Muutamia mainintoja oli siitä, että *tietoa ei ole tarpeeksi*. Lisäksi kerrottiin, *ettei itseä kiinnostavaa toimintaa ole löytynyt*. Myös vapaaehtoistoiminnan *kustannukset* (erityisesti matkakulut) olivat muutamalle esteenä. Muutama myös viittasi yleisesti *viitsimättömyyteen tai saamattomuuteen* osallistumisen esteenä.

Esitetyissä vastauksissa on nähtävissä joitakin iän ja ikääntymisen kannalta kiinnostavia yksityiskohtia. Usein ajatellaan, että ikääntyessä terveysongelmat voivat olla esteenä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle, mutta toisaalta vapaa, käytettävissä oleva aika lisääntyy eläkkeelle jätäessä. Vastauksista on kuitenkin nähtävissä, että ajanpuute voi olla ongelma myös ikääntyneille. Ensinnäkin vapaaehtoistoiminnan kanssa kilpailevia vapaa-ajan harrasteita on runsaasti tarjolla ja monella on jo omat vakiintuneet harrastuksensa, joihin he ovat tottuneet aikansa käyttämään. Toiseksi omaishoitotilanteet sekä lastenlasten ja muiden läheisten auttaminen saattavat viedä valtaosan käytettävissä olevasta ajasta. Toisin sanoen eläkeikäisillä on paljon elämäntilanteita, joissa epävirallinen vapaaehtoistyö menee virallisen vapaaehtoistyön edelle. Yhdessä vastauksessa asia ilmaistaan seuraavasti: ”Jos on vapaaehtoisystävä, tuntuu siltä, että sitoutuu liikaa vieraaseen ihmiseen. Lopetin toiminnan, kun lähipiirissäni oli sukulaisia ja ystäviä, jotka tarvitsivat apua ja vertaistukea. Annoin aikaani heille.”

Harrastustoiminta ja ajanvietto

Lähes kaikilla eli noin 95 %:lla vastaajista oli jokin harrastus, johon he käyttivät aikaa usein tai säännöllisesti. Harrastaminen oli yhteydessä järjestötoiminnan aktiivisuuteen, sillä itseään aktiivijäsenenä pitävistä 99 % harrasti jotain säännöllisesti, osallistujista 95 % ja rivijäsenistä 87 % (liite 4: taulukko IX).

Kaikkiin harrastuksiin käytettiin viikossa aikaa seuraavan taulukon osoittamalla tavalla (taulukko 9). Keskimäärin aikaa käytettiin 9 tuntia viikossa (mediaani oli 7).

Taulukko 9. Viikossa kaikkiin harrastuksiin keskimäärin käytetty aika tunteina

	n	%
1–4	81	25,2
5–9	121	37,7
10–19	87	27,1
20–	32	10,0
Yhteensä	321	100,0

Säännöllisiä harrastuksia koskevaan avokysymykseen vastasi kaikkiaan 331 vastaajaa. Noin kolme neljäsosaa vastanneista toi esille *liikunnallisia harrastuksia*. Osa mainitsi liikunnan vain yleisesti, mutta osa myös ilmaisi tarkemmin harrastettavan liikuntamuodon. Eniten kerrottiin erilaisista kuntoilu- ja liikuntaryhmistä sekä jumppaharrastuksista. Myös kuntosaliharrastus mainittiin tässä yhteydessä. Seuraavaksi eniten kerrottiin ulkoilusta kävellen tai lenkkeillen (toisinaan myös pyöräillen tai hiihtäen). Samalla mainittiin sauvakävely. Myös uintiharrastukset olivat paljon esillä: varsinkin vesijumprat ja vastaavat. Uinnin jälkeen eniten kerrottiin tanssiharrastuksista. Vain jotkut mainitsivat erilaiset palloilulajit.

Muissa harrastuksissa tuli selkeimmin esille kuorolaulu (muista musiikkiharrastuksista oli paljon vähemmän mainintoja). Useat kymmenet vastaajat mainitsivat yhdistystoiminnan. Myös kulttuuriharrastuksista puhuttiin paljon, mutta näissä vastauksissa oli vaikea saada selville, oliko kyse kulttuuripalvelujen kuluttamisesta vai jostain omasta aktiivisesta kulttuuriharrastuksesta.

Muutama kymmenen mainitsi opiskelun (yleensä kyse oli kieltenopiskelusta). Samoin muutama kymmenen vastaajaa kertoi lukemis- ja/tai kirjoittamisharrastuksestaan. Myös käsityö- tai askarteluharrastuksista oli useita mainintoja samoin kuin puutarhanhoidosta tai mökkeilystä. Muutaman maininnan saivat tietotekniikkaharrastukset ja maalaaminen.

Harrastuskuvausten kautta vastaajista tuli hyvin aktiivinen kuva. Sekä yhdessä että yksin tehtävät harrastukset tulivat esille. Useimmat harrastuksista olivat organisoimista vaativia. Selvästi eniten esillä oli omasta kunnosta huolehtiminen. Yhdistystoiminnan ja kuorolaulun selkeä esille nouseminen oli odotettavaa, koska vastaajat olivat yhdistysten jäseniä ja yksi yhdistyksistä liittyi musiikkiharrastuksiin. Samoin liikunnan näkyvyyttä vastauksissa selittää osin se, että vastaajissa oli mukana liikunnanalan yhdistysten jäseniä.

Yli kolmannes (35 %) kyselyyn osallistuneista kertoi löytäneensä uuden harrastuksen viimeisen kolmen vuoden aikana. Nuoremmissa ikäryhmässä eli 60–69-vuotiailla uuden harrastuksen löytäminen oli yleisempää kuin vanhemmilla eli 70 vuotta täyttäneillä (liite 4: taulukko X). Lisäksi noin 23 % vastaajista kertoi luopuneensa iän myötä jostain itselle tärkeästä harrastuksesta. Harrastuksesta luopuminen oli vanhemmassa ikäluokassa nuorempaa ikäluokkaa yleisempää (liite 4: taulukko XI).

Kyselyssä tiedusteltiin myös yleisemmin niitä toimintoja, joihin vastaajat olivat viimeisen puolen vuoden aikana osallistuneet (taulukko 10).

Taulukko 10. Toiminnot joihin on osallistunut viimeisen 6 kk:n aikana (n = 374)

	% vastanneista
Teatterissa, elokuvissa tai konsertissa käyminen	76,7 %
Kuntosalilla, uimassa tai liikuntaryhmässä käyminen	64,2 %
Ulkomaanmatkat	57,2 %
Taidenäyttelyssä tai museossa käyminen	52,7 %
Eläkeläis- tai veteraanijärjestön toiminta	44,7 %
Liikunta- tai urheilujärjestön toiminta	40,9 %
Ravintolassa ystävien kanssa käyminen	37,2 %
Jokin harrastusryhmän toiminta	32,9 %
Paikalliset tapahtumat (markkinat, urheilu-/kulttuuritapahtumat...)	24,1 %
Kulttuurijärjestön toiminta	23,0 %
Asukas- tai asuinalueyhdistyksen toiminta	21,7 %
Kansalais-/työväenopiston tai ikääntyvien yliopiston toiminta	21,1 %
Seurakunnan / uskonnollisen yhteisön toiminta	16,8 %
Poliittisen järjestön toiminta	11,2 %
Sosiaali- tai terveysalan järjestön toiminta	8,8 %
Kunnalliset luottamustehtävät	1,9 %

Neljä yleisintä toimintamuotoa olivat teatterissa ja elokuvissa tai vastaavissa käyminen; kuntosalilla, uimassa tai liikuntaryhmässä käyminen; ulkomaanmatkat ja taidenäyttelyissä tai museoissa käyminen (taulukko 10). Näihin toimintoihin oli osallistunut vähintään puolet vastaajista. Jopa 57 % vastanneista oli käynyt ulkomailla. Yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen viittaavat toiminnot eivät mahtuneet neljän ensimmäisen toimintamuodon joukkoon. Viimeisten toimintamuotojen joukossa tulivat erilaiset aatteelliset ja poliittiset toiminnot. Toisin sanoen yksilölähtöinen omasta fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen näyttäisi olevan ensisijaisempaa kyselyn ikääntyneille vastaajille kuin yhteiskunnallisemmat toiminta- ja ajankäyttömuodot. Tämä yksilölliseen hyvinvointiin liittyvien toimintamuotojen tärkeys on hyvä ottaa huomioon myös ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaa kehitettäessä.

Sosiaaliset suhteet

Yhdistystoimintaan osallistumista tarkasteltaessa tuli jo esille, että järjestötoiminnassa kertyy paljon tuttavuus- ja ystävyysuhteita. Jopa 91 % kyselyyn osallistuneista kertoi tavanneensa järjestötoiminnassa henkilöitä, joista oli tullut heidän tuttaviaan tai ystäviään. Tämä tuttavien ja ystävien saaminen oli yhteyksissä yhdistysaktiivisuuteen ja vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Aktiivijäsenet olivat saaneet yhdistystoiminnassa enemmän ystäviä kuin tuttavuuksia, kun taas osallistujat ja rivijäsenet olivat saaneet enemmän tuttavuuksia kuin ystäviä. Samoin vapaaehtoistoimintaan osallistuvat olivat saaneet enemmän ystäviä kuin tuttavuuksia ja vapaaehtoistoimintaan osallistumattomat taas päinvastoin. Lisäksi vapaaehtoistoimintaan osallistumattomista 16 % oli niitä, jotka eivät olleet saaneet yhdistystoiminnassa lainkaan tuttavuuksia tai ystäviä, kun taas vapaaehtoistoimintaan osallistuvissa heitä oli vain 5 %. (Liite 4: taulukot XII ja XIII.)

Sosiaalisia suhteita tarkasteltiin kyselyssä myös yleisemmällä tasolla kuin vain yhdistystoiminnan puitteissa. Muun muassa läheisten ystävien lukumäärä oli yksi kiinnostuksen kohteista. Kuten oheisesta taulukosta ilmenee, suurimmalla osalla vastaajista oli läheisiä ystäviä noin 3–5 (taulukko 11).

Taulukko 11. Läheisten ystävien lukumäärä

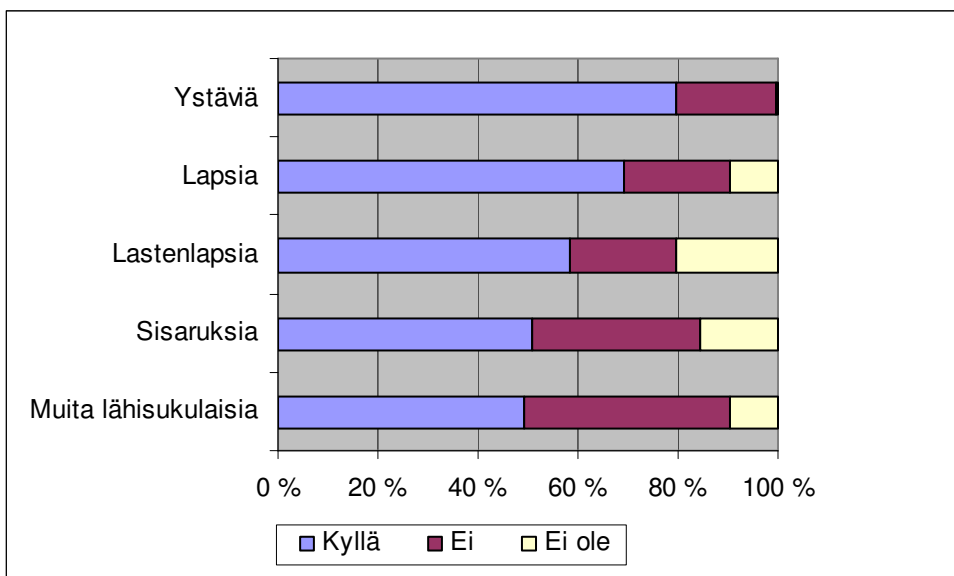
	n	%
1–2	47	14,3
3–5	161	48,9
6–10	91	27,7
Yli 10	30	9,1
Yhteensä	329	100,0

Läheisten ystävien lukumäärän keskiarvo oli 7 ja mediaani 5. Mediaani on tässä aineistossa ehkä parempi keskiluku, sillä keskiarvoon vaikutti muutama hyvin suuri ilmoitettu läheisten ystävien lukumäärä (suurin lukumäärä oli 150).

Yksinäisyyteen liittyvässä kysymyksessä ilmeni, ettei jatkuva yksinäisyys ole vastaajille kovin yleistä. Kaikkiaan 33 % vastaajista ilmoitti, etteivät he koskaan tunne itseään yksinäiseksi ja 42 %:lla tällaisia tuntemuksia on harvoin. Niitä jotka tunsivat itsensä yksinäiseksi usein tai melkein aina oli noin 4 %.

Vastaajat ilmoittivat olevansa hyvin paljon yhteyksissä ystäviinsä tai sukulaisiinsa: 37 % lähes päivittäin ja 39 % muutaman kerran viikossa. Vain noin 4 % oli niitä, jotka olivat yhteydessä läheisiinsä muutaman kerran vuodessa, sitä harvemmin tai ei ollenkaan. Yhteys ystäviin tai sukulaisiin oli yhteydessä itselle tyypilliseen yhdistysrooliin siten, että aktiivijäsenissä ja osallistujissa oli rivijäseniä yleisempää nähdä läheisiään lähes päivittäin (liite 4: taulukko XIV).

Läheisten tapaamista kysyttiin myös yksityiskohtaisemmin ja vastaukset ovat nähtävissä seuraavasta kuviosta (kuvio 3).

Kuvio 3. Läheisten tapaaminen niin usein kuin haluaa (n = 329–361)

Kuten kuviosta ilmenee, suurin osa näkee ystäviään niin usein kuin haluaa, mutta selvästi pienempi osa näkee lähisukulaisiaan niin usein kuin haluaisi.

Sosiaalisten verkostojen kartoittamisen yhteydessä tiedusteltiin myös avun saamista. Avun saaminen ei näyttäytynyt aineistossa erityisen suurena ongelmana, sillä 59 % vastaajista tunsivat saavansa apua niin paljon kuin tarvitsi ja 28 % ei tarvinnut apua. Noin kymmenesosa oli niitä, jotka saivat apua vähemmän kuin tarvitsivat.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteenveto ja tulkinta

Ikäinstituutin Vavero-hankkeessa toteutettiin syksyllä 2008 postikysely pääkaupunkiseudun järjestöjen 60 vuotta täyttäneille jäsenille. Tietoa kerättiin erityisesti ikääntyneiden osallistumisesta yhdistys- ja vapaaehtoistoimintaan. Kyselylomake lähetettiin 886:lle järjestöjen jäsenelle ja siihen vastasi 385 henkilöä. Vastajat olivat kahdeksan erilaisen järjestön (liiton tai piirin) jäseniä. Järjestöt sijaitsivat Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla.

Kerätyn aineiston analyysissä tarkasteltiin järjestöjen 60 vuotta täyttäneiden jäsenten osallistumista erilaisille toiminnan areenoille, kuten yhdistystoimintaan, vapaaehtoistoimintaan, harrastuksiin ja muihin vapaa-ajan toimintoihin sekä sosiaalisiin verkostoihin. Tarkastelun keskiössä oli osallistuminen erilaiseen järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Näkökulman painottuneisuus yhdistystoimintaan näkyy jo siinä, että aineisto koostui järjestöjen ikääntyneistä jäsenistä. Kuitenkin vapaaehtoistoiminta oli se toimintamuoto, josta kyselyssä haluttiin erityisesti kerätä tietoa.

Kyselyn tuloksista on nähtävissä eri toiminta-alueiden keskinäinen läheisyys ja limittyneisyys. Avovastauksissa tuli esille, että varsinkin yhdistystoiminnan, vapaaehtoistoiminnan ja harrastustoiminnan väliset rajat ovat usein epäselviä ja varsin tulkinnanvaraisia. Tämä havainto eri toiminta-alueiden läheisyydestä ja rajojen limittyneisyydestä saa vahvistusta myös Vavero-hankkeen etnografisesta tutkimuksesta (Haarni 2009, 85).

On helppo ymmärtää, että esimerkiksi kuorotoiminnassa eri toiminta-alueiden rajat ovat häilyviä. Kuorotoiminta on musiikkiharrastuksen lisäksi osallistumista erilaisiin vapaaehtoiseisiin sosiaalisiin verkostoihin ja yhdistystoimintaan. Tiukkojen rajojen vetäminen eri toimintamuotojen välille ei onnistu silloin, kun toimintaa tarkastellaan ihmisten arkisen kokemusmaailman ehdoilla. Vapaaehtoistoimintaa kehitettäessä tämä on hyvä pitää mielessä: vapaaehtoistoimintaa ei aina voi rajata muusta toiminnasta irralliseksi, hallinnoinnin ja kehittämisen kohteeksi.

Eri toimintamuotojen väliset yhteydet tulivat esille myös näitä toiminta-alueita kuvaavien muuttujien välisinä yhteyksinä. Esimerkiksi itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa oli yhteydessä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen, säännöllisiin harrastuksiin, yhdistystoiminnassa kertyneisiin ystävyys- tai tuttavuussuhteisiin sekä siihen, kuinka usein on yhteyksissä läheisiinsä. Näiden muuttujien kohdalla yhteydet näkyivät siten, että suhteessa osallistujiin ja rivijäseniin aktiivijäsenet olivat aktiivisempia myös vapaaehtoistoiminnassa, harrastuksissa ja sosiaalisissa suhteissa.

Kyselyn vastauksissa tuli esille viitteitä siitä, että järjestöjen jäsenet eivät välttämättä merkityksellistä yhdistystoimintaa ensisijaisesti erilaisten yhteiskunnallisten tehtävien tai palveluiden saamisen ja tarjoamisen kautta. Yhdistystoimintaan osallistumisen kolme keskeisintä syytä olivat halu parantaa tai ylläpitää toimintakykyä, halu harrastaa jotain yhdessä toisten kanssa ja halu oppia uutta. Viimeisimpänä syynä 12 syyn joukossa tuli esille halu saada aineellisia etuja ja palveluja.

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen syitä kysyttäessä keskeisin syy oli samanlainen kuin yhdistystoimintaan osallistuttaessa – oman aktiivisuuden ja toimintakyvyn ylläpito. Kuitenkin nyt myös erilaiset toisten auttamiseen ja hyödyksi olemiseen liittyvät syyt tulivat selkeästi esille. Toiseksi keskeisin syy osallistua vapaaehtoistoimintaan olikin mahdollisuus kokea olevansa tarpeellinen ja hyödyksi muille. Toisin sanoen vapaaehtoistoiminnassa saamiseen liittyvien syiden rinnalle tulivat myös antamiseen ja auttamiseen liittyvät syyt. Tämä on ymmärrettävää, sillä vapaaehtoistoimintaa luonnehditaan usein antamisen ja saamisen samanaikaisuuden kautta.

Kyselyyn vastanneista suurin osa (64 %) näki kolmannen iän (55–75 vuotta) otollisena ikävaiheena vapaaehtoistoiminnalle. Lisäksi 15 % vastaajista näki kyseisen ikävaiheen osittain otollisena ja osittain ei. Vain kolme prosenttia ei nähnyt kolmatta ikää otollisena vapaaehtoistoiminnalle. Avovastauksissa ikävaihe nähtiin sopivana vapaaehtoistoiminnalle, koska kolmannessa iässä ihmisillä on aikaa ja usein vielä terveyttä ja voimiakin. Myös kertyneen elämäkokemuksen, ymmärryksen ja osaamisen merkitys tuotiin esille.

Kuitenkin kyselyn ikääntyneet vastaajat (keski-ikä 69) toivat eri avovastauksissaan esille myös niitä ongelmia, joita vapaaehtoistointaan osallistumiseen liittyy. Näitä olivat mm. terveyden ja voimien ehtyminen sekä ajanpuute esimerkiksi muiden harrastusten tai omien läheisten auttamisen vuoksi. Myös vapaaehtoistointinnan organisointiin liittyviä ongelmia tuotiin esille. Yksi tällainen oli liian sitova vapaaehtoistyö, minkä vuoksi jotkut peräänkuuluttivat satunnaisempaa, väljempää tai keikkaluontoisempaa toimintaa. Vapaaehtoistointia kehitettäessä tämä väljyyden tarve tulisikin ottaa entistä paremmin huomioon, sillä kyse on arjen ehdoilla tapahtuvasta, vapaaehtoisesta toiminnasta.

Erityisesti ikääntyneille sopivia vapaaehtoistointinnan muotoja kysyttäessä tuli esille, että toiminnan muotoja ei ensisijaisesti tarkastella tai ajatella ikäsopivuuden näkökulmasta. Kaikenlainen toimintakäytäntö. Oma kiinnostus ja voimavarat ratkaisevat, ei ikä.

Pohdintaa vapaaehtois- ja järjestötoimintaan osallistumisesta

Pääkaupunkiseudun kahdeksan erilaisen järjestön ikääntyneille jäsenille kohdistetun kyselyn vastaajat osoittautuivat varsin aktiivisiksi. Noin 58 % vastaajista kertoi osallistuvansa vapaaehtoistointiaan ja 37 % ilmaisi osallistuvansa vapaaehtoistointiaan vähintään kerran viikossa. Vapaaehtoistointiaan osallistumisessa ja sen useudessa ei sukupuolten välillä ollut selkeitä eroja. Vastaajista 34 % mielsi itsensä yhdistyksissä aktiivijäseneksi ja 66 % ilmoitti osallistuvansa yhdistystoimintaan vähintään kerran viikossa. Jonkinlaisia viitteitä sukupuolieroista oli yhdistysroolin osalta, mutta erot eivät olleet selkeitä. Yhdistystoimintaan osallistumisen useudessa ei sukupuolten välillä ollut eroa. Kuitenkin miehille oli naisia yleisempää olla jäsenenä yli viidessä järjestössä ja osallistua yli kahden järjestön toimintaan. Lisäksi miesten joukosta löytyi suhteellisesti enemmän niitä, jotka olivat olleet järjestötoiminnassa 30 vuotta tai enemmän. (Liite 4: taulukot XV–XVII.)

Ikääntyneiden osallistumista kartoittavaa aineistonkeruuta on myös kohdistettu yleisemmin ikääntyneisiin, eikä vain järjestöjen iäkkäämpiin jäseniin. Eri aineistojen rajaukset, näkökulmat ja kysymysmuotoilut ovat kuitenkin erilaisia, ja vertailu on siksi hankalaa. Seuraavassa esimerkkejä muuttamien kysely-/haastattelututkimusten tuloksista.

Stakesin vuonna 2004 toteuttamassa valtakunnallisessa HYPÄ-tutkimuksessa kerättiin tietoa yli 60-vuotiaiden hyvinvoinnista ja elämänlaadusta. Tutkittavia oli kaikkiaan 1 393. Tuloksista ilmeni, että noin 25 % tutkituista osallistui järjestötoimintaan tai vapaaehtoistyöhön kodin ulkopuolella. Vapaaehtoistyössä aktiivisimpia olivat 70–79-vuotiaat miehet. (Vaarama, Luoma & Ylönen 2006.)

Päijät-Hämeen kolmasikäläisiin vuonna 2005 kohdistetussa Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimuksessa kysyttiin myös vapaaehtoistyöhön osallistumisesta. Tutkimukseen osallistui 2 476 henkilöä ja he edustivat kolmea ikäryhmää: 55–59-vuotiaat, 65–69-vuotiaat ja 75–79-vuotiaat. Tässä aineistossa 21 % ilmoitti tekevänsä vapaaehtoistyötä. Kun vastaajilta kysyttiin erilaisiin toimintoihin osallistumisesta viimeisen vuoden aikana, noin 54 % ilmoitti tehneensä talkoo- tai vapaaehtoistyötä. Talkoo- ja vapaaehtoistyön tekeminen oli yleistä varsinkin miehillä. (Fogelholm ym. 2007.)

Lapin läänin neljässä kaupungissa toteutetussa KaupunkiElvi-hankkeessa kerättiin

vuonna 2005 haastatteluaineistoa kolmannessa iässä olevilta ikääntyneiltä. Haastateltuja oli kaikkiaan 140 ja he olivat 60–79-vuotiaita. Tutkimuksen kolmasikäisiltä kerättiin runsaasti tietoa sosiaalisesta osallistumisesta ja samalla saatiin tietoa myös järjestö- ja vapaaehtoistyöhön osallistumisesta. Vajaa kolmannes sekä miehistä että naisista kertoi tekevänsä vapaaehtoistyötä. Ikäihmiset toivoivat, ettei vapaaehtoistyö olisi liian sitovaa, vaan perustuisi omiin voimavaroihin ja aikatauluihin. Aineiston ikääntyneistä oli yhdistysaktiiveja vajaa kolmannes ja passiivisia runsas kolmannes. Noin seitsemän kymmenestä kuului ainakin yhteen yhdistykseen. Kolmannes yhdistykseen kuuluvista toimi hallituksen jäsenenä ja osa puheen- tai varapuheenjohtajana. Noin 29 % ilmoitti osallistuvansa yhdistysten toimintaan erittäin paljon tai paljon. Yhdistystoiminnasta koettiin saatavan virkistystä, sosiaalisia suhteita ja uusia tietoja. (Riihiahho & Koskinen 2007.)

KaupunkiElvi-hankkeessa kerättyä aineistoa tarkasteltiin myös aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen näkökulmasta. Aktiivisuuden ulottuvuuksina tuotiin esille kulttuuri-, yhdistys-, poliittinen, sosiaalinen, harrastus-, tuottava ja uskonnollinen aktiivisuus. Tulosten mukaan kulttuuri-, yhdistys- ja poliittinen aktiivisuus ovat selvästi yhteydessä toisiinsa ja lisäksi harrastusaktiivisuus korreloi kulttuuri- ja poliittisen aktiivisuuden kanssa. Voidaan siis puhua aktiivisuuden kumulatiivisuudesta. Tuottavasti ikääntyviä oli aineistossa kuusi kymmenestä. Tämä merkitsee sitä, että he ovat vielä työelämässä, tekevät eläkkeellä palkkatyötä, toimivat vapaaehtoistyössä tai omaishoitajina ja toisten auttajina. (Mt.)

Myös Vavero-hankkeen, järjestöjen iäkkäämmiltä jäseniltä kerätyssä aineistossa on nähtävissä viitteitä aktiivisesta ikääntymisestä (yhdistysaktiivien aktiivisuus muillakin toiminnan alueilla). Kuitenkin tässä aineistossa järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa katsottiin ennemmin arjen kannalta mielekkään tekemisen näkökulmasta, kuin tuottavan tai aktiivisen vanhenemisen kehyksessä. *Aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen* näkökulmat vapaaehtoistoimintaan ovat osittain mielekkäitä, mutta varsinkin tuottavan ikääntymisen näkökulmaan sisältyy vaara, että sen kautta vapaaehtoistoiminta näyttäytyy vain tarkasti rajattavissa olevana suoritteena, jonka kautta vanhuus elämänvaiheena lunastaa hyväksyttävyytensä. Tällainen näkökulma tulee ulkopuolelta, yhteiskunnallisista intresseistä käsin eikä ikääntyneiden omien, arkilähtöisten kokemusten kautta. Laajempi näkökulma ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaan avautuu silloin, kun se nähdään osana arjen mielekkästä tekemistä ja tällä tavoin osana mielekkästä vanhuutta. Kyselytutkimuksissa tätä tietoa saadaan erityisesti avokysymysten kautta. Kun vapaaehtoistoimintaa tarkastellaan ikääntyneiden omista näkökulmista lähtevän mielekkään tekemisen ja *yksilöllisesti mielekkään ikääntymisen* kautta, vapaaehtoistoiminta säilyy vapaampana kuin, jos sitä katsotaan vain tuottavan ikääntymisen näkökulmasta.

Näkökulmia vapaaehtoistoimintaan ja sen kehittämiseen

Hyvinvointipoliittisessa keskustelussa vapaaehtoistoimintaa tarkastellaan usein yhteiskuntakoneiston, erityisesti *julkisen sektorin järjestelmien* näkökulmasta. Tällaisessa tarkastelussa vapaaehtoistoiminta näyttäytyy yhteiskunnallisena voimavarana, joka voi osaltaan tukea julkista sektoria ikääntyvän yhteiskunnan palvelutarpeisiin vastattaessa. Gerontologisessa keskustelussa tämä yhteiskunnan tuotannollisten järjestelmien näkökulma tulee esille varsinkin tuottavasta ikääntymisestä puhuttaessa (ks. esim. Leinonen 2007).

Yhteiskunnan julkisen ja markkinasektorin näkökulma vapaaehtoistoimintaan kääntyy helposti katseeksi ylhäältä alaspäin, vaikka se ei olisikaan tarkoituksena. Sen rinnalle tarvitaan myös toinen näkökulma, joka suuntautuu selkeämmin alhaalta ylöspäin. Tällaisen näkökulman keskiössä on järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan osallistuvien *kansalaisten arkinen kokemusmaailma* ja sitä kautta rakentuvat tarpeet ja tavoitteet. Vavero-hankkeen kysely järjestöjen iäkkäämmille jäsenille on yksi yritys pureutua tähän näkökulmaan.

Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa edellä esitetyt kaksi näkökulmaa on tuotu toisinaan esille Jürgen Habermasin *systeemi* ja *elämismaailma* käsitteitä käyttäen (ks. esim. Pohjola 2000, 37; Harju 2005, 71–72; Rajaniemi 2007, 12–13). Tässä käsiteparissa systeemi edustaa yhteiskunnan järjestelmien tasoa (talous ja valtio), kun taas elämismaailma kytkeytyy ihmisten arkielämään ja sen toimintoihin. Lisäksi käsitepariin liitetään usein ajatus systeemimaailman taipumuksesta tunkeutua ja levittäytyä elämismaailman alueelle.

Vapaaehtoistoiminta ja sen kehittäminen on nykyään saanut ansaittua huomiota, mutta samalla vapaaehtoistoiminta on ajautunut erilaisten näkökulmien väliseen puristukseen ja siihen on kohdistunut samanaikaisesti keskenään vastakkaisia odotuksia. Anders la Cour ja Holger Højlund (2008) puhuvat *vapaaehtoisen sosiaalityön paradoksista* ja kuvaavat, kuinka vapaaehtoisorganisaatioihin kohdistuu keskenään ristiriitaisia odotuksia: toisaalta niiden tulisi olla spontaaneja ja joustavia ja toisaalta niiden toiminnan tulisi olla hallinnollisten sääntöjen ja kontrollin alaisia. Erityisesti raja toimintaan osallistuvien henkilöiden vuorovaikutussysteemin ja hallinnollisen systeemin (organisaatiotason) välillä on keskeinen. Paradoksaalisia piirteitä syntyy, kun vuorovaikutuksen logiikkaa ja organisaatiolähtöistä logiikkaa pyritään noudattamaan samanaikaisesti.

Sen ohella, että vapaaehtoistoimintaa voidaan tarkastella eri näkökulmista, sitä voidaan myös kehittää eri lähtökohdista käsin. Kun vapaaehtoistoimintaa tarkastellaan organisaatio- ja järjestelmälähtöisten tehtävien ja tarpeiden näkökulmasta, kehittäminen etenee luontevasti kohti tuotteistettuja, auttavan vapaaehtoistyön malleja, joihin pyritään rekrytoimaan mahdollisimman paljon vapaaehtoisia. Kyseessä voi esimerkiksi olla itselle sopivien toimintamallien ja auttamistapojen valitseminen valmiiksi laadituilta listoilta. Tällainen ”polku” vapaaehtoistoimintaan sopii varmasti osalle väestöstä – ja myös osalle ikääntyneistä. Samalla vapaaehtoistoiminta saadaan konkreettisella tavalla näkyväksi.

Kuitenkin myös toisenlaisia ”polkuja” vapaaehtoistoimintaan tarvitaan. Lähtökohtana voi tällöin olla esimerkiksi järjestöjen ylläpitämä yhteisöllinen toiminta, joka mahdollistaa erilaisten toimintojen yhteydessä erilaisia polkuja erityyppisiin vapaaehtoistehtäviin. Tällaisen arkilähtöisen tekemisen näkökulmasta ihmisille tulee antaa aikaa kasvaa uusiin rooleihin – kyse ei ole hetken valinnoista. Toiminnassa voidaan ensin olla mukana vain tarkkailijana, sitten osallistujana ja lopulta myös aktiivisena toimijana, joka antaa omaa vapaaehtoispanostaan yhteiseksi hyväksi monin eri tavoin. Tällaisen vapaaehtoistoiminnan kehittäminen tarkoittaa yksinkertaisesti toiminnallisten yhteisöjen tukemista ja niiden yleishyödyllisen toiminnan edistämistä. Esimerkiksi ikääntyvässä yhteiskunnassa erilaiset ikäihmisten kohtaamispaikat ja paikalliset yhdistykset voivat olla keskeisiä kasvualustoja tällaiselle, kansalaisten tekemisen tarpeista hiljalleen kehittyvälle vapaaehtoistoiminnalle.

LÄHTEET

- la Cour A & Højlund H (2008) Voluntary social work as a paradox. *Acta Sociologica* 51 (1), 41–54.
- Erlinghagen M & Hank K (2006) The participation of older Europeans in volunteer work. *Ageing & Society* 26 (4), 567–584.
- Eskola A & Kurki L (toim.) (2001) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino.
- Fogelholm M, Haapola I, Absetz P, Heinonen H, Karisto A, Kasila K, Mäkelä T, Seppänen M, Talja M, Uutela A, Valve R & Väänänen I (2007) Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimus. Peruseräraportti 2005. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän julkaisuja 65. Lahti: Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä.
- Haarni I (2009) ”Pitää lähteä liikkeelle” – aktiivisten eläkeikäisten selityksiä kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 46 (2), 81–94.
- Harju A (2005) Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa M Nylund & A B Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 58–80.
- Hyödyllisiä kirjallisuuslähteitä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnasta (2008). WWW-muistio. Helsinki: Ikäinstituutti. <URL:http://www.ikainst.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=107> Luettu 3.5.2009.
- Leinonen A (2007) Tuottava ikääntyminen: käsitteestä käyttömahdollisuuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (3), 295–308.
- Lum T Y & Lightfoot E (2005) The effects of volunteering on the physical and mental health of older people. *Research on Aging* 27 (1), 31–55.
- Nylund M & Yeung A B (2005) Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa M Nylund & A B Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Oikeusministeriö (2007) Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä. Julkaisu 2007:4. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Peltosalmi J, Vuorinen M & Särkelä R (2008) Järjestöbarometri 2008. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pessi A B (2008) Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhlavuoden kansalaiskyselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys.
- Pohjola A (2000) Arenas for civic action. Teoksessa M Siisiäinen, P Kinnunen & E Hietanen (toim.) *The third sector in Finland. Review to research of the Finnish third sector*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health & University of Lapland, 36–51.
- Rajaniemi J (2007) Ikääntyneet järjestö- ja vapaaehtoistoiminnassa. Pääkaupunkiseudun järjestökyselyn tuloksia. Raportteja 2/2007. Helsinki: Ikäinstituutti.

- Rajaniemi J (2008) Pohdintoja järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan käsitteistä. WWW-muistio. Helsinki: Ikäinstituutti. <URL:http://www.ikainst.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=126> Luettu 12.5.2009.
- Riihiaho S & Koskinen S (2007) Kolmasikäisten sosiaalinen osallistuminen. Teoksessa S Koskinen, L Hakapää, P Maranen & J Piekkari (toim.) Kolmasikäisten elämää pohjoisissa kaupungeissa. KaupunkiElvi-hankkeen tutkimustuloksia. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino, 275–309.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2007) Hyvinvointi 2015 -ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto (2008) Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto.
- Tang F (2006) What resources are needed for volunteerism? A life course perspective. *The Journal of Applied Gerontology* 25 (5), 375–390.
- Tilastokeskus (2007) Väestöennuste 2007 iän ja sukupuolen mukaan alueittain 2006–2040. StatFin-tilastotietokanta. <URL:<http://www.tilastokeskus.fi/tup/statfin/index.html>> Luettu 23.3.2009
- Vaarama M, Luoma M-L & Ylönen L (2006) Ikääntyneiden toimintakyky, palvelut ja koettu elämänlaatu. Teoksessa M Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Vaajakoski: Stakes, 104–136
- Warburton J, Paynter J & Petriwskyj A (2007) Volunteering as a productive aging activity: incentives and barriers to volunteering by Australian seniors. *Journal of Applied Gerontology* 26 (4), 333–354.
- Warburton J, Terry D J, Rosenman L S & Shapiro M (2001) Differences between older volunteers and nonvolunteers. Attitudinal, normative, and control beliefs. *Research on Aging* 23 (5), 586–605.
- Windsor T D, Anstey K J & Rodgers B (2008) Volunteering and psychological well-being among young-old adults: how much is too much? *The Gerontologist* 48 (1), 59–70.
- Yeung A B (2002) Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Yeung A B (2005) Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa M Nyland & A B Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 104–125.

LIITTEET

Liite 1: Tiedonkeruun taustat

Liite 2: Kysely pääkaupunkiseudun järjestöjen jäsenille (lomake)

Liite 3: Perustiedot taulukkoina

Liite 4: Ristiintaulukoinnit

Tiedonkeruun taustat

– Vavero-hankkeen kysely järjestöjen jäsenille 2008

Pääkaupunkiseudun järjestöjen ikääntyville jäsenille suunnatun kyselyn lomake laadittiin Ikäinstituutissa keväällä 2008. Kyselyn tutkimusasetelma tarkastettiin Ikäinstituutin tutkimuseettisessä toimikunnassa 11.6.2008. Kyselyn lähettämisen valmistelut aloitettiin syyskuussa 2008. Tavoitteena oli lähettää kysely pääkaupunkiseudulla toimivien erityyppisten yhdistysten 60 vuotta täyttäneille jäsenille. Pääkaupunkiseudulla tarkoitettiin Helsinkiä, Espoota ja Vantaata.

Vavero-hankkeen työryhmässä valittiin 11 erityyppistä järjestöä, joiden kanssa lähdettiin selvittämään, millä tavoin näiden järjestöjen 60 vuotta täyttäneille jäsenille voitaisiin lähettää Vaveron tutkimuskysely. Valitut järjestöt edustivat eläkeläisjärjestöjä, sosiaali- ja terveysjärjestöjä, liikuntajärjestöjä ja kulttuurijärjestöjä.

Aluksi järjestöjä lähestyttiin sähköpostitse yleiskirjeellä, joka lähetettiin valituille järjestöille 8.9.2008. Tämän jälkeen asiasta kiinnostuneiden järjestöjen kanssa jatkettiin käytännön valmisteluja puhelimitse ja sähköpostitse. Yhden järjestön kanssa sovittiin myös tapaaminen. Järjestöiltä tiedusteltiin mahdollisuuksia lähettää Ikäinstituutin kysely postitse sadalle järjestön 60 vuotta täyttäneelle jäsenelle Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla.

Lopulta kahdeksan järjestöä (liittoa/piiriä) lähti mukaan tutkimukseen. Nämä järjestöt olivat seuraavat: Eläkeläiset, Hengitysliitto, Helsingin Kansallinen Senioripiiri, Suomen Harrastajateatteriliitto, Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto, Suomen Latu, Suomen Voimisteluliitto ja Helsingin Sydänpiiri. Mukana oli siis sekä liittoja että piirejä sen mukaisesti, miten tiedonkeruu parhaiten onnistui.

Oletusten mukaisesti kyselyn toteuttamisen mahdollisuudet olivat eri järjestöissä hyvin erilaisia. Koska kyselyn toteuttamisessa oli mahdollista edetä vain järjestöjen mahdollisuuksien ja toiveiden mukaisesti, ei tutkimuksessa ollut edellytyksiä kovin tarkkarajaisen otoksen rakentamiselle. Toisissa järjestöissä tiedonkeruu onnistui keskitetysti liittotasolla ja toisissa se taas onnistui parhaiten piiritasolla. Tiedonkeruussa yhteistyötä tehtiin myös paikallisten yhdistysten tai harrastusryhmien kanssa. Kahdessa järjestössä tiedonkeruu onnistui vain Helsingissä.

Jäsenrekisterejä pystyttiin tiedonkeruussa hyödyntämään vaihtelevasti. Myös postitusten käytännön järjestelyt olivat yhdistyskohtaisia. Lisäksi joidenkin järjestöjen jäsenet olivat henkilöjäsenten sijaan erilaisia harrastusryhmiä, joten tällaisissa järjestöissä lomakkeiden jakaminen voitiin toteuttaa vain niissä harrastusryhmissä, jotka olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen.

Lopulta neljässä järjestössä vastaajien valinta tapahtui jäsenrekisteristä satunnaisotannalla tai määrävälipoiminnalla. Neljässä järjestössä tiedonkeruu oli valikoivampaa ja vaikeammin hallittavaa, sillä näissä järjestöissä vastaajat olivat tavoitettavissa vain erilaisten harrastusryhmien tai paikallisyhdistysten kautta. Käytännössä lomakkeita lähetettiin eri järjestöjen kohdalla hiukan eri määriä (100–120) sen mukaisesti, minkälainen rajaus järjestössä luontevimmin onnistui. Tutkimusasetelman mutkikkuudesta johtuen tutkimuksessa ei voitu toteuttaa uusintakyselyä.

Kyselylomakkeita saatiin lopulta lähtemään 886 kappaletta kaikkiaan kahdeksan liiton/piirin jäsenille. Seuraavassa on esitetty tiivistetysti, montako lomaketta kunkin järjestön kautta lähetettiin (suluissa lomakkeiden lukumäärä): Eläkeläiset (102), Hengitysliitto (103), Helsingin Kansallinen Senioripiiri (120), Suomen Harrastajateatteriliitto (106), Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto

(120), Suomen Latu (100), Suomen Voimisteluliitto (120) ja Helsingin Sydänpiiri (115). Tietoa kerättiin syyskuun lopulta alkaen aina marraskuulle asti. Ikäinstituutista lomakkeet postitettiin tai lähetettiin eteenpäin jaettaviksi 24.9.2008 ja 6.11.2008 välisenä aikana. Vastauksia palautui lopulta kaikkiaan 385, joten vastausprosentiksi muodostui 43 %.

Koska lomakkeita lähetettiin edelleen jaettavaksi myös harrastusryhmien ja paikallisyhdistysten kautta, tutkimuksessa ei voida tietää tarkasti, missä määrin lomakkeet lopulta tulivat jaetuiksi näiden ryhmien jäsenille. Joidenkin vastaajien lomakkeita palautui tyhjinä, koska osoite oli vanhentunut.

Aineistoa ja sen tuloksia tarkasteltaessa on huomattava, että aineisto on kerätty keskeisiltä osiltaan harkinnanvaraisesti ja halukkuuteen perustuen, minkä vuoksi sitä tulee tarkastella enemmän näytteenä kuin koko järjestökenttää kuvaavana otoksena. Kyseessä on siis ikääntyneiden vapaaehtoistoiminnan kehittämisen kannalta kiinnostava esimerkkiaineisto järjestöjen jäsenistöstä ja jäsenten osallistumisesta vapaaehtois- ja harrastustoimintaan. Vaikka aineisto on ongelmallinen yleistettävyysskysymysten kannalta, voidaan kerättyä esimerkkiaineistoa pitää merkityksellisenä ja virikkeitä antavana erityisesti ikääntyneiden vapaaehtoistoiminnan ja sen kehittämisen näkökulmasta.

KYSELY PÄÄKAUPUNKISEUDUN JÄRJESTÖJEN JÄSENILLE

Tällä kyselyllä kerätään tietoa osallistumistanne erilaiseen yhdistys-, vapaaehtois- ja harrastustoimintaan. Olkaa hyvä ja vastatkaa kysymyksiin ympäröimällä sopivin vaihtoehto ja/tai kirjoittakaa vastaus sille varattuun tilaan. Ympyröikää vaihtoehtoista vain yksi, ellei kysymyksen yhteydessä toisin mainita. Jos kirjoitettavissa vastauksissa tila ei riitä, voitte jatkaa vastaustanne lomakkeen lopussa olevaan tyhjään tilaan vastauksen kysymysnumero ilmoittaen.

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli

1. mies
2. nainen

2. Syntymävuosi: _____

3. Siviilisäätty

1. naimaton
2. naimisissa
3. avoliitossa
4. leski
5. eronnut tai asumuserossa

4. Oletteko tällä hetkellä

1. työelämässä kokopäiväisesti
2. osa-aikatyössä
3. työttömänä
4. osa-aikaeläkkeellä
5. eläkkeellä
6. muulla tavoin poissa työelämästä

5. Mikä on koulutuksenne?

1. peruskoulutus (kansakoulu, keskikoulu tms.)
2. ylioppilastutkinto
3. ammatillinen perustutkinto
4. opistoasteen tutkinto
5. alempi tai ylempi korkeakoulututkinto
6. muu, mikä? _____

6. Miten asutte?

1. yksin
2. puolison kanssa
3. lapsen/lasten kanssa
4. jonkun muun kanssa
5. muulla tavoin, miten? _____

7. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taloudellista tilannettanne?

1. varakas
2. hyvin toimeen tuleva
3. keskituloinen
4. pienituloinen

JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUMINEN

Yhdistys-/järjestötoiminta

8. Kuinka monessa yhdistyksessä, seurassa tai järjestössä olette jäsenenä? _____

9. Kuinka monen yhdistyksen, seuran tai järjestön toimintaan osallistutte? _____

10. Miten kauan olette olleet mukana järjestötoiminnassa?

1. alle vuoden
2. 1–4 vuotta
3. 5–9 vuotta
4. 10–19 vuotta
5. 20–29 vuotta
6. 30 vuotta tai enemmän

11. Kuinka usein osallistutte yhdistysten toimintaan? Huomioikaa kaikkien niiden yhdistysten toiminta, jossa olette mukana.

1. useamman kerran viikossa
2. noin kerran viikossa
3. vähintään kerran kuukaudessa
4. vähintään kerran vuodessa
5. harvemmin

12. Mikä on mielestänne Teille itsellenne tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa?

1. aktiivijäsen (olen mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa järjestön toimintaa)
2. tapahtumiin/toimintaan osallistuja
3. rivijäsen (en juuri osallistu tapahtumiin/toimintaan)
4. en osaa sanoa

13. Syy osallistua järjestötoimintaan. Ympyröikää jokaisen väittämän kohdalta sopivin vaihtoehto.

Osallistun järjestötoimintaan, koska haluan...	erittäin tärkeää	tärkeää	melko tärkeää	vähän tärkeää	ei lainkaan tärkeää	en osaa sanoa
harrastaa jotakin yhdessä toisten kanssa	5	4	3	2	1	0
tutustua uusiin ihmisiin	5	4	3	2	1	0
saada vertaisryhmän tukea	5	4	3	2	1	0
saada apua ongelmiini	5	4	3	2	1	0
saada aineellisia etuja tai palveluja	5	4	3	2	1	0
vaikuttaa elinolosuhteisiini	5	4	3	2	1	0
käyttää taitojani ja kykyjäni	5	4	3	2	1	0
oppia uutta	5	4	3	2	1	0
parantaa tai ylläpitää toimintakykyäni	5	4	3	2	1	0
edistää aatteen toteutumista	5	4	3	2	1	0
auttaa tai tukea muita	5	4	3	2	1	0
lisätä yleistä hyvinvointia	5	4	3	2	1	0
jotain muuta, mitä?	5	4	3	2	1	0

14. Minkä ikäisten kanssa toimitte järjestöissä mieluiten?

1. omanikäisten kanssa
2. eri-ikäisten kanssa
3. ei väliä

15. Osallistutteko järjestöissä sellaiseen toimintaan, jossa on mukana

1. molempien sukupuolien edustajia
2. pääasiassa oman sukupuolenne edustajia
3. pääasiassa toisen sukupuolen edustajia

16. Onko jostakin järjestötoiminnassa tapaamastanne henkilöstä tullut teille läheinen?

1. ei
2. kyllä, tuttava
3. kyllä, ystävä

Vapaaehtoistoiminta

Tässä vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan eri organisaatioiden välittämän vapaaehtoisavun/-työn lisäksi kaikkea sellaista yleishyödyllistä, palkatonta ja vapaaehtoista toimintaa, jota kansalaiset tekevät erityisesti järjestöissä ja yhdistyksissä.

17. Osallistutteko vapaaehtoistoimintaan? Huomioikaa kaikki yhdistykset ja organisaatiot, joiden toiminnassa olette mukana.

1. kyllä, mihin? _____
2. ei

18. Kuinka usein osallistutte vapaaehtoistoimintaan?

1. useamman kerran viikossa
2. noin kerran viikossa
3. vähintään kerran kuukaudessa
4. vähintään kerran vuodessa
5. harvemmin

19. Onko iän karttuminen vaikuttanut Teillä siihen, kuinka paljon käytätte aikaa vapaaehtoistoimintaan?

1. kyllä, lisäävästi
2. kyllä, vähentävästi
3. ei
4. en osaa sanoa

20. Vaikuttiko tai tuleeko eläkkeelle jääminen vaikuttamaan vapaaehtoistoimintaan osallistumiseenne jollakin tavoin?

1. kyllä, lisäävästi
2. kyllä, vähentävästi
3. ei
4. en osaa sanoa

21. Jos muistelette vapaaehtoistoimintaa, johon olette viimeksi osallistunut, oliko se mielestänne

1. liian vaativaa
2. sopivaa
3. liian vähän vaativaa
4. en osaa sanoa

22. Onko ns. kolmas ikä (noin 55–75 v.) mielestänne otollinen ikävaihe vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle?

1. kyllä, miksi? _____
2. ei, miksi? _____
3. osittain kyllä osittain ei, miksi? _____
4. en osaa sanoa

23. Jos ette nykyisin osallistu vapaaehtoistoimintaan, olisitteko kiinnostunut osallistumaan siihen?

1. kyllä, millaiseen? _____
2. ei, miksi? _____
3. en osaa sanoa

24. Oletteko mukana jossakin vertaistukiryhmässä? Vertaistukiryhmillä tarkoitetaan tässä säännöllisesti kokoontuvia ryhmiä, joihin osallistujia yhdistää jokin samanlainen elämäntilanne tai kokemus (esim. sairaus tai menetykset), jota ryhmässä yhteisesti käsitellään.

1. kyllä, missä? _____
2. ei, mutta olen aikaisemmin ollut, missä? _____
3. ei
4. en osaa sanoa

25. Minkälaisessa vapaaehtoistoiminnassa olette eri yhdistyksissä olleet mukana? Voitte ymmärtää useamman vaihtoehdon. Olen toiminut...

1. kampanjoihin tai projekteihin osallistujana
2. erilaisissa neuvontatehtävissä
3. tiedottamis- tai valistustoiminnassa
4. koulutusten järjestäjänä tai kouluttajana
5. kerhojen tai ryhmien vetäjänä
6. yhteisöissä tai laitoksissa (esim. vanhainkodissa, kouluissa, päiväkodeissa)
7. ystävänä tai tukihenkilönä
8. kahvin keittäjänä, ruuan laittajana/tarjoajana tai siivoajana
9. asuinalueen asukkaiden yhteistoiminnassa
10. tapahtumien järjestäjänä (esim. myyjäisten)
11. ohjaajana tai valmentajana
12. kuoron tai orkesterin johtajana
13. esiintyjänä tai soittajana erilaisissa tapahtumissa
14. avun antajana arjen askareissa (esim. asiointi- ja kuljetusapu, tilapäisapu omaishoitajille)
15. poliittisen työn tekijänä
16. uskonnollisen työn tekijänä
17. alueellisten tai paikallisten yhdistysten luottamushenkilönä
18. puhelinpäivystäjänä (esim. auttava puhelin, kriisipäivystykset)
19. Internetpalveluissa (esim. neuvonta, kysymyspalstat, vertaistuki, keskusteluryhmät)
20. muu, mikä? _____

26. Mitkä ovat itsellenne keskeisimmät syyt vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen? Valitkaa enintään kolme syytä.

1. yleisen hyvinvoinnin edistäminen
2. mahdollisuus kokea olevansa tarpeellinen ja hyödyksi muille
3. yleinen velvollisuudentunto kansalaisena yhteiskuntaa kohtaan
4. muiden auttaminen ja tukeminen
5. tuen ja avun saaminen myös itselle
6. mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin
7. omien osaamisten ja kykyjen ylläpitäminen
8. uusien taitojen oppiminen
9. oman aktiivisuuden ja toimintakyvyn ylläpito
10. mahdollisuus itsensä kehittämiseen ja ihmisenä kasvamiseen
11. mielekkään tekemisen saaminen vapaa-aikaan
12. toimintaan osallistuminen sopii nykyiseen elämäntilanteeseen
13. lähipiirissäni on tapana osallistua vapaaehtoistoimintaan
14. minua kutsuttiin toimintaan
15. mahdollisuus tutustua toisiin ihmisiin ja vuorovaikutus muiden kanssa
16. ihmistuntemuksen parantaminen
17. muu, mikä? _____

27. Jos ette ole osallistunut vapaaehtoistoimintaan, mitkä ovat keskeisimmät syyt siihen, miksi ette ole osallistunut? Valitkaa enintään kolme syytä.

1. ei ole aikaa
2. terveydelliset syyt estävät
3. en koe olevani sopivan ikäinen vapaaehtoistoimintaan
4. en tiedä tarpeeksi vapaaehtoistoinnasta ja sen vaihtoehtoista
5. itseäni kiinnostavaa toimintaa ei ole tarjolla
6. vapaaehtoistoiminta ei sovi minulle
7. en näe asiaa tärkeänä
8. minulla on vapaaehtoistoinnasta huonoja kokemuksia
9. ei ole ketään tuttuja vapaaehtoistoinnassa
10. kukaan ei ole pyytänyt
11. en ole tullut ajatelleeksi asiaa
12. muu syy, mikä? _____

28. Minkälaiset asiat helpottavat osallistumista vapaaehtoistoimintaan?

29. Millaiset asiat vaikeuttavat osallistumista vapaaehtoistoimintaan?

30. Minkälainen vapaaehtoistoiminta sopisi mielestänne erityisesti ikäihmisille?

HARRASTUKSET JA OSALLISTUMINEN

Seuraavassa kysytään harrastuksista ja osallistumisesta yleensä. Kiinnostuksen kohteena on sekä järjestötoiminnan yhteydessä että sen ulkopuolella tapahtuva osallistuminen ja toiminta.

31. Kuinka monta tuntia viikossa käytätte keskimäärin kaikkiin harrastuksiinne? _____

32. Onko teillä harrastuksia, joihin käytätte aikaa usein tai säännöllisesti?

1. kyllä, mikä/mitkä? _____
2. ei

33. Oletteko löytänyt jonkin uuden harrastuksen viimeisen kolmen vuoden aikana?

1. kyllä, mikä? _____
2. ei

34. Oletteko joutunut ikääntymisen myötä luopumaan jostakin Teille tärkeästä harrastuksesta viimeisen kolmen vuoden aikana?

1. kyllä, mistä? _____
2. ei

35. Valitkaa seuraavista ne toiminnot, joihin olette osallistuneet viimeisen 6 kk:n aikana?

Voitte valita useamman vaihtoehdon.

1. Eläkeläis- tai veteraanijärjestön toiminta
2. Sosiaali- tai terveystalon järjestön toiminta
3. Liikunta- tai urheilujärjestön toiminta
4. Kulttuurijärjestön toiminta
5. Asukas- tai asuinalueyhdistyksen toiminta
6. Poliittisen järjestön toiminta
7. Seurakunnan / uskonnollisen yhteisön toiminta
8. Jokin harrastusryhmän toiminta, minkä? _____
9. Kansalais-/työväenopiston tai ikääntyvien yliopiston toiminta
10. Kunnalliset luottamustehtävät
11. Paikalliset tapahtumat (markkinat, urheilu-/kulttuuritapahtumat...)
12. Teatterissa, elokuvissa tai konsertissa käyminen
13. Taidenäyttelyssä tai museossa käyminen
14. Kuntosalilla, uimassa tai liikuntaryhmässä käyminen
15. Ravintolassa ystävien kanssa käyminen
16. Ulkomaanmatkat

HYVINVOINTI JA SOSIAALISET SUHTEET**36. Oletteko tyytyväinen nykyiseen elämäänne?**

1. erittäin tyytyväinen
2. melko tyytyväinen
3. melko tyytymätön
4. erittäin tyytymätön
5. en osaa sanoa

37. Onko terveydentilanne yleisesti ottaen

1. erittäin hyvä
2. melko hyvä
3. tyydyttävä
4. melko huono
5. erittäin huono

38. Tunnetteko itsenne yksinäiseksi?

1. en koskaan
2. harvoin
3. silloin tällöin
4. usein
5. melkein aina

39. Kuinka monta läheistä ystävää teillä on? _____

40. Kuinka usein olette yhteydessä ystäviinne tai sukulaisiinne?

1. lähes päivittäin
2. muutaman kerran viikossa
3. muutaman kerran kuukaudessa
4. muutaman kerran vuodessa
5. harvemmin
6. en lainkaan

41. Tapaatteko niin usein kuin haluaisitte seuraavia ihmisiä? Ympyröikää sen vaihtoehdon numero, joka parhaiten vastaa näkemystänne.

	kyllä	ei	ei ole
lapsianne	1	2	3
lastenlapsianne	1	2	3
sisaruksianne	1	2	3
muita lähisukulaisianne	1	2	3
ystäviänne	1	2	3

42. Tuntuuko Teistä siltä, että saatte nykyisin apua ja tukea

1. vähemmän kuin tarvitsisitte
2. juuri niin paljon kuin tarvitsette
3. enemmänkin kuin tarvitsisitte
4. en tarvitse apua

Kiitos avustanne!

Perustiedot taulukkoina

– Vavero-hankkeen kysely järjestöjen jäsenille 2008

Kysymys1. Sukupuoli

	n	%
Mies	142	37,1
Nainen	241	62,9
Yhteensä	383	100,0

Kysymys 2. Ikä

	n	%
60–64	93	25,0
65–69	116	31,2
70–74	81	21,8
75–79	52	14,0
80–84	25	6,7
85–	5	1,3
Yhteensä	372	100,0

Kysymys 3. Siviilisäät

	n	%
Naimaton	20	5,2
Naimisissa	221	57,4
Avoliitossa	26	6,8
Leski	71	18,4
Eronnut tai asumuserossa	47	12,2
Yhteensä	385	100,0

Kysymys 4. Työssä tai työelämän ulkopuolella oleminen

	n	%
Työelämässä kokopäiväisesti	28	7,3
Osa-aikatyössä	11	2,9
Osa-aikaeläkkeellä	5	1,3
Eläkkeellä	337	88,0
Muulla tavoin poissa työelämästä	2	,5
Yhteensä	383	100,0

Kysymys 5. Koulutus

	n	%
Peruskoulutus (kansakoulu, keskikoulu tms.)	98	25,6
Ylioppilastutkinto	15	3,9
Ammatillinen perustutkinto	49	12,8
Opistoasteen tutkinto	82	21,4
Alempi tai ylempi korkeakoulututkinto	135	35,2
Muu	4	1,0
Yhteensä	383	100,0

Kysymys 6. Asuminen

	n	%
Yksin	131	34,1
Puolison kanssa	238	62,0
Lapsen/lasten kanssa	4	1,0
Jonkun muun kanssa	9	2,3
Muulla tavoin	2	,5
Yhteensä	384	100,0

Kysymys 7. Taloudellinen tilanne

	n	%
Varakas	5	1,3
Hyvin toimeen tuleva	105	27,7
Keskituloinen	182	48,0
Pienituloinen	87	23,0
Yhteensä	379	100,0

Kysymys 8. Kuinka monessa yhdistyksessä, seurassa tai järjestössä on jäsenenä?

	n	%
1 - 2	131	36,0
3 - 5	175	48,1
6 - 10	49	13,5
Yli 10	9	2,5
Yhteensä	364	100,0

Kysymys 9. Kuinka monen yhdistyksen, seuran tai järjestön toimintaan osallistuu?

	n	%
1 - 2	170	51,7
3 - 5	135	41,0
Yli 5	24	7,3
Yhteensä	329	100,0

Kysymys 10. Miten kauan on ollut mukana järjestötoiminnassa?

	n	%
Alle vuoden	3	,8
1 - 4 vuotta	24	6,5
5 - 9 vuotta	54	14,5
10 - 19 vuotta	63	16,9
20 - 29 vuotta	66	17,7
30 vuotta tai enemmän	162	43,5
Yhteensä	372	100,0

Kysymys 11. Yhdistysten toimintaan osallistumisen useus

	n	%
Useamman kerran viikossa	112	29,9
Noin kerran viikossa	134	35,7
Vähintään kerran kuukaudessa	82	21,9
Vähintään kerran vuodessa	31	8,3
Harvemmin	16	4,3
Yhteensä	375	100,0

Kysymys 12. Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa

	n	%
Aktiivijäsen	127	33,5
Tapahtumiin/toimintaan osallistuja	164	43,3
Rivijäsen	84	22,2
Ei osaa sanoa	4	1,1
Yhteensä	379	100,0

Kysymys 13. Järjestötoimintaan osallistumisen syy (%)

	Erittäin tärkeä tai tärkeä	Melko tärkeä	Vähän tai ei lainkaan tärkeä	Ei osaa sanoa	Yht. % (lkm)
Halu saada aineellisia etuja tai palveluja	5,8	8,5	77,5	8,2	100 (342)
Halu saada apua ongelmiinsa	9,9	15,5	68,7	5,8	100 (342)
Halu vaikuttaa elinolosuhteisiinsa	19,2	20,1	56,0	4,7	100 (339)
Halu edistää aatteen toteutumista	22,3	22,3	47,8	7,5	100 (345)
Halu saada vertaisryhmän tukea	26,2	28,2	41,5	4,0	100 (347)
Halu auttaa ja tukea muita	36,4	40,1	20,5	3,1	100 (352)
Halu tutustua uusiin ihmisiin	45,5	33,4	20,8	0,3	100 (356)
Halu käyttää taitojaan ja kykyjään	46,7	24,8	25,9	2,6	100 (351)
Halu lisätä yleistä hyvinvointia	47,1	26,6	22,3	4,0	100 (350)
Halu oppia uutta	56,8	28,2	14,7	0,3	100 (354)
Halu harrastaa jotain yhdessä toisten kanssa	72,1	20,8	6,8	0,3	100 (366)
Halu parantaa/ylläpitää toimintakykyään	72,9	20,1	5,9	1,1	100 (358)

Kysymys 14. Minkä ikäisten kanssa toimii järjestöissä mieluiten?

	n	%
Omanikäisten kanssa	92	24,2
Eri-ikäisten kanssa	214	56,3
Ei väliä	74	19,5
Yhteensä	380	100,0

Kysymys 15. Millaisen sukupuolijaon omaavaan toimintaan järjestöissä osallistuu?

	n	%
Mukana on molempien sukupuolien edustajia	294	77,8
Mukana on pääasiassa oman sukupuolen edustajia	83	22,0
Mukana on pääasiassa toisen sukupuolen edustajia	1	,3
Yhteensä	378	100,0

Kysymys 16. Onko jostakin järjestötoiminnassa tavatusta henkilöstä tullut läheinen?

	n	%
Ei	36	9,5
Kyllä, tuttava	170	45,0
Kyllä, ystävää	172	45,5
Yhteensä	378	100,0

Kysymys 17. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen

	n	%
Kyllä	210	57,7
Ei	154	42,3
Yhteensä	364	100,0

Kysymys 18. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useus

	n	%
Useamman kerran viikossa	47	15,5
Noin kerran viikossa	64	21,1
Vähintään kerran kuukaudessa	80	26,3
Vähintään kerran vuodessa	45	14,8
Harvemmin	68	22,4
Yhteensä	304	100,0

Kysymys 19. Onko iän karttuminen vaikuttanut vapaaehtoistoimintaan käytettävään aikaan?

	n	%
Kyllä, lisäävästi	103	31,6
Kyllä, vähentävästi	76	23,3
Ei	105	32,2
Ei osaa sanoa	42	12,9
Yhteensä	326	100,0

Kysymys 20. Vaikuttiko tai tuleeeko eläkkeelle jääminen vaikuttamaan vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen?

	n	%
Kyllä, lisäävästi	149	45,0
Kyllä, vähentävästi	32	9,7
Ei	104	31,4
Ei osaa sanoa	46	13,9
Yhteensä	331	100,0

Kysymys 21. Millaista oli vapaaehtoistoiminta, johon on viimeksi osallistunut?

	n	%
Liian vaativaa	7	2,2
Sopivaa	253	79,3
Liian vähän vaativaa	8	2,5
Ei osaa sanoa	51	16,0
Yhteensä	319	100,0

Kysymys 22. Kolmannen iän näkeminen otollisena ikävaiheena vapaaehtoistoiminnalle

	n	%
Kyllä	224	64,4
Ei	9	2,6
Osittain kyllä osittain ei	52	14,9
Ei osaa sanoa	63	18,1
Yhteensä	348	100,0

Kysymys 23. Vapaaehtoistoimintaan osallistumattomien kiinnostus osallistua

	n	%
Kyllä	55	24,9
Ei	75	33,9
Ei osaa sanoa	91	41,2
Yhteensä	221	100,0

Kysymys 24. Vertaistukiryhmässä mukana oleminen

	n	%
Kyllä	50	13,9
Ei, mutta on aikaisemmin ollut	19	5,3
Ei	283	78,4
Ei osaa sanoa	9	2,5
Yhteensä	361	100,0

Kysymys 25. Vapaaehtoistoiminnan toimintamuodot (n = 310)

	% vastan- neista
Minkälaisessa vapaaehtoistoiminnassa on yhdistyksissä ollut mukana?	
Tapahtumien järjestäjänä (esim. myyjäisten)	41,3 %
Esiintyjänä tai soittajana erilaisissa tapahtumissa	38,1 %
Kampanjoihin tai projekteihin osallistujana	33,5 %
Kerhojen tai ryhmien vetäjänä	30,3 %
Alueellisten tai paikallisten yhdistysten luottamushenkilönä	28,1 %
Kahvin keittäjänä, ruuan laittajana/tarjoajana tai siivoojana	25,5 %
Asuinalueen asukkaiden yhteistoiminnassa	24,5 %
Ystävänä tai tukihenkilönä	19,4 %
Koulutusten järjestäjänä tai kouluttajana	16,5 %
Avun antajana arjen askareissa (esim. asiointi- ja kuljetusapu, tilapäisapu omaishoitajille)	15,8 %
Tiedottamis- tai valistustoiminnassa	14,8 %
Ohjaajana tai valmentajana	14,8 %
Erilaisissa neuvontatehtävissä	14,5 %
Muu	10,6 %
Yhteisöissä tai laitoksissa (esim. vanhainkodissa, kouluissa, päiväkodeissa)	9,4 %
Poliittisen työn tekijänä	9,4 %
Puhelinpäivystäjänä (esim. auttava puhelin, kriisipäivystykset)	3,5 %
Uskonnollisen työn tekijänä	3,2 %
Kuoron tai orkesterin johtajana	1,6 %
Internetpalveluissa (esim. neuvonta, kysymyspalstat, vertaistuki, keskusteluryhmät)	1,6 %

Kysymys 26. Syyt osallistua vapaaehtoistoimintaan (n = 309)

	% vastan- neista
Oman aktiivisuuden ja toimintakyvyn ylläpito	42,1 %
Mahdollisuus kokea olevansa tarpeellinen ja hyödyksi muille	40,1 %
Mielekkään tekemisen saaminen vapaa-aikaan	29,8 %
Muiden auttaminen ja tukeminen	28,8 %
Mahdollisuus tutustua toisiin ihmisiin ja vuorovaikutus muiden kanssa	27,2 %
Omien osaamisten ja kykyjen ylläpitäminen	26,5 %
Yleisen hyvinvoinnin edistäminen	22,3 %
Mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin	20,4 %
Mahdollisuus itsensä kehittämiseen ja ihmisenä kasvamiseen	20,1 %
Minua kutsuttiin toimintaan	16,8 %
Yleinen velvollisuudentunto kansalaisena yhteiskuntaa kohtaan	16,5 %
Toimintaan osallistuminen sopii nykyiseen elämäntilanteeseen	16,2 %
Uusien taitojen oppiminen	13,3 %
Tuen ja avun saaminen myös itselle	9,1 %
Lähipiirissäni on tapana osallistua vapaaehtoistoimintaan	4,2 %
Ihmistuntemuksen parantaminen	4,2 %
Muu	1,9 %

Kysymyksessä tiedusteltiin kolmea keskeisintä syytä, ja jotkut mainitsivat useamman syyn. Tässä taulukossa on huomioitu kaikki vastaukset.

Kysymys 27. Syyt olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan (n = 152)

	% vastan- neista
Ei ole aikaa	37,5 %
Terveydelliset syyt estävät	28,9 %
Kukaan ei ole pyytänyt	18,4 %
En ole tullut ajatelleeksi asiaa	18,4 %
Muu syy	17,1 %
En koe olevani sopivan ikäinen vapaaehtoistoimintaan	11,2 %
Itseäni kiinnostavaa toimintaa ei ole tarjolla	9,9 %
Ei ole ketään tuttuja vapaaehtoistoiminnassa	8,6 %
En tiedä tarpeeksi vapaaehtoistoiminnasta ja sen vaihtoehtoista	7,2 %
Vapaaehtoistoiminta ei sovi minulle	6,6 %
En näe asiaa tärkeänä	2,0 %
Minulla on vapaaehtoistoiminnasta huonoja kokemuksia	2,0 %

Kysymyksessä tiedusteltiin kolmea keskeisintä syytä, ja jotkut mainitsivat useamman syyn. Tässä taulukossa on huomioitu kaikki vastaukset.

Kysymys 31. Viikossa kaikkiin harrastuksiin keskimäärin käytetty aika tunteina

	n	%
1-4	81	25,2
5-9	121	37,7
10-19	87	27,1
20-	32	10,0
Yhteensä	321	100,0

Kysymys 32. Onko harrastuksia, joihin käyttää aikaa usein/säännöllisesti

	n	%
Kyllä	348	94,8
Ei	19	5,2
Yhteensä	367	100,0

Kysymys 33. Onko löytänyt uuden harrastuksen viimeisen kolmen vuoden aikana

	n	%
Kyllä	127	35,2
Ei	234	64,8
Yhteensä	361	100,0

Kysymys 34. Onko luopunut ikääntymisen myötä itselle tärkeästä harrastuksesta viimeisen kolmen vuoden aikana

	n	%
Kyllä	83	22,5
Ei	286	77,5
Yhteensä	369	100,0

Kysymys 35. Toiminnot joihin on osallistunut viimeisen 6 kk:n aikana (n = 374)

	% vastan- neista
Teatterissa, elokuvissa tai konsertissa käyminen	76,7 %
Kuntosalilla, uimassa tai liikuntaryhmässä käyminen	64,2 %
Ulkomaanmatkat	57,2 %
Taidenäyttelyssä tai museossa käyminen	52,7 %
Eläkeläis- tai veteraanijärjestön toiminta	44,7 %
Liikunta- tai urheilujärjestön toiminta	40,9 %
Ravintolassa ystävien kanssa käyminen	37,2 %
Jokin harrastusryhmän toiminta	32,9 %
Paikalliset tapahtumat (markkinat, urheilu-/kulttuuritapahtumat...)	24,1 %
Kulttuurijärjestön toiminta	23,0 %
Asukas- tai asuinalueyhdistyksen toiminta	21,7 %
Kansalais-/työväenopiston tai ikääntyvien yliopiston toiminta	21,1 %
Seurakunnan / uskonnollisen yhteisön toiminta	16,8 %
Poliittisen järjestön toiminta	11,2 %
Sosiaali- tai terveysalan järjestön toiminta	8,8 %
Kunnalliset luottamustehtävät	1,9 %

Kysymys 36. Tyytyväisyys nykyiseen elämään

	n	%
Erittäin tyytyväinen	107	28,2
Melko tyytyväinen	255	67,1
Melko tyytymätön	13	3,4
Erittäin tyytymätön	1	,3
Ei osaa sanoa	4	1,1
Yhteensä	380	100,0

Kysymys 37. Terveystila yleisesti ottaen

	n	%
Erittäin hyvä	80	20,9
Melko hyvä	187	49,0
Tyydyttävä	95	24,9
Melko huono	13	3,4
Erittäin huono	7	1,8
Yhteensä	382	100,0

Kysymys 38. Tunteeko itsensä yksinäiseksi?

	n	%
Ei koskaan	126	33,1
Harvoin	161	42,3
Silloin tällöin	78	20,5
Usein	15	3,9
Melkein aina	1	,3
Yhteensä	381	100,0

Kysymys 39. Läheisten ystävien lukumäärä

	n	%
1–2	47	14,3
3–5	161	48,9
6–10	91	27,7
Yli 10	30	9,1
Yhteensä	329	100,0

Kysymys 40. Kuinka usein on yhteydessä ystäviin tai sukulaisiin

	n	%
Lähes päivittäin	139	37,0
Muutaman kerran viikossa	148	39,4
Muutaman kerran kuukaudessa	73	19,4
Muutaman kerran vuodessa	12	3,2
Harvemmin	2	,5
Ei lainkaan	2	,5
Yhteensä	376	100,0

Kysymys 41. Tapaako läheisiään niin usein kuin haluaa, % (lkm)

	Kyllä	Ei	Ei ole	Yhteensä
Muita lähisukulaisia	49,2 (162)	41,3 (136)	9,4 (31)	100 (329)
Sisaruksia	50,9 (169)	33,4 (111)	15,7 (52)	100 (332)
Lastenlapsia	58,2 (195)	21,5 (72)	20,3 (68)	100 (335)
Lapsia	69,1 (248)	21,2 (76)	9,7 (35)	100 (359)
Ystäviä	79,5 (287)	20,2 (73)	0,3 (1)	100 (361)

Kysymys 42. Miten tuntee saavansa nykyisin apua ja tukea

	n	%
Vähemmän kuin tarvitsee	41	10,9
Juuri niin paljon kuin tarvitsee	224	59,4
Enemmänkin kuin tarvitsee	7	1,9
Ei tarvitse apua	105	27,9
Yhteensä	377	100,0

Ristiintaulukoinnit

– Vavero-hankkeen kysely järjestöjen jäsenille 2008

Taulukko I. Ikäryhmä ja järjestötoiminnassa tavattujen henkilöiden läheisyys

Onko jostakin järjestötoiminnassa tavatusta henkilöstä tullut läheinen?	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Ei	22	13	35
	10,6%	8,2%	9,6%
Kyllä, tuttava	102	61	163
	49,3%	38,4%	44,5%
Kyllä, ystävä	83	85	168
	40,1%	53,5%	45,9%
Yhteensä	207	159	366
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko II. Ikäryhmä ja minkä ikäisten kanssa toimii järjestöissä mieluiten

Minkä ikäisten kanssa toimii järjestöissä mieluiten?	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Omanikäisten kanssa	35	54	89
	16,9%	33,5%	24,2%
Eri-ikäisten kanssa	129	78	207
	62,3%	48,4%	56,2%
Ei väliä	43	29	72
	20,8%	18,0%	19,6%
Yhteensä	207	161	368
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,01$

Taulukko III. Rooli yhdistystoiminnassa ja vapaaehtoismintaan osallistuminen

Osallistuuko vapaaehtoismintaan?	Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa			
	Aktiivijäsen	Osallistuja	Rivijäsen	Total
Kyllä	93	97	17	207
	75,6%	61,4%	21,8%	57,7%
Ei	30	61	61	152
	24,4%	38,6%	78,2%	42,3%
Total	123	158	78	359
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

Taulukko IV. Yhdistystoimintaan osallistumisen useus ja vapaaehtoismintaan osallistuminen.

Osallistuuko vapaaehtoismintaan?	Yhdistysten toimintaan osallistumisen useus			Yhteensä
	Useamman kerran tai kerran viikossa	Vähintään kerran kuukaudessa	Vähintään kerran vuodessa tai harvemmin	
Kyllä	157	41	9	207
	66,8%	51,9%	20,5%	57,8%
Ei	78	38	35	151
	33,2%	48,1%	79,5%	42,2%
Total	235	79	44	358
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

Taulukko V. Taloudellinen tilanne ja vapaaehtoismintaan osallistuminen

Osallistuuko vapaaehtoismintaan?	Taloudellinen tilanne			Yhteensä
	Varakas tai hyvin toimeen tuleva	Keskituloinen	Pienituloinen	
Kyllä	72	89	46	207
	66,7%	51,4%	57,5%	57,3%
Ei	36	84	34	154
	33,3%	48,6%	42,5%	42,7%
Total	108	173	80	361
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko VI. Rooli yhdistystoiminnassa ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useus

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen useus	Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa			
	Aktiivijäsen	Osallistuja	Rivijäsen	Yhteensä
Useamman kerran tai kerran viikossa	50 45,5%	46 35,4%	10 17,5%	106 35,7%
Vähintään kerran kuukaudessa	33 30,0%	38 29,2%	7 12,3%	78 26,3%
Vähintään kerran vuodessa tai harvemmin	27 24,5%	46 35,4%	40 70,2%	113 38,0%
Yhteensä	110 100,0%	130 100,0%	57 100,0%	297 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

Taulukko VII. Ikäryhmä ja kiinnostus osallistua vapaaehtoistoimintaan

Vapaaehtoistoimintaan osallistumattomien kiinnostus osallistua	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Kyllä	39 32,8%	15 16,1%	54 25,5%
Ei	35 29,4%	35 37,6%	70 33,0%
Ei osaa sanoa	45 37,8%	43 46,2%	88 41,5%
Yhteensä	119 100,0%	93 100,0%	212 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko VIII. Ikäryhmä ja iän karttumisen vaikutus vapaaehtoistoimintaan käytettävään aikaan

Onko iän karttuminen vaikuttanut vapaaehtoistoimintaan käytettävään aikaan?	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Kyllä, lisäävästi	58	42	100
	39,5%	33,1%	36,5%
Ei	61	42	103
	41,5%	33,1%	37,6%
Kyllä, vähentävästi	28	43	71
	19,0%	33,9%	25,9%
Yhteensä	147	127	274
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$ **Taulukko IX. Rooli yhdistystoiminnassa ja säännölliset harrastukset**

Onko harrastuksia, joihin käyttää aikaa usein/säännöllisesti?	Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa			
	Aktiivijäsen	Osallistuja	Rivijäsen	Yhteensä
Kyllä	124	152	64	340
	99,2%	95,0%	86,5%	94,7%
Ei	1	8	10	19
	,8%	5,0%	13,5%	5,3%
Yhteensä	125	160	74	359
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,01$ **Taulukko X. Ikäryhmä ja uusien harrastusten löytäminen**

Onko löytänyt uuden harrastuksen viimeisen kolmen vuoden aikana	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Kyllä	82	44	126
	40,8%	29,7%	36,1%
Ei	119	104	223
	59,2%	70,3%	63,9%
Yhteensä	201	148	349
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko XI. Ikäryhmä ja iän myötä harrastuksista luopuminen

Onko luopunut ikääntymisen myötä itselle tärkeästä harrastuksesta viimeisen kolmen vuoden aikana	Ikä luokiteltuna		
	60 – 69	70 –	Yhteensä
Kyllä	33	47	80
	16,3%	30,7%	22,5%
Ei	170	106	276
	83,7%	69,3%	77,5%
Yhteensä	203	153	356
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,01$ **Taulukko XII. Rooli yhdistystoiminnassa ja järjestötoiminnassa tavattujen henkilöiden läheisyys**

Onko jostakin järjestötoiminnassa tavattua henkilöistä tullut läheinen?	Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa			
	Aktiivijäsen	Osallistuja	Rivijäsen	Yhteensä
Ei	4	12	19	35
	3,1%	7,4%	23,2%	9,4%
Kyllä, tuttava	44	80	43	167
	34,6%	49,4%	52,4%	45,0%
Kyllä, ystävä	79	70	20	169
	62,2%	43,2%	24,4%	45,6%
Yhteensä	127	162	82	371
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$ **Taulukko XIII. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ja järjestötoiminnassa tavattujen henkilöiden läheisyys**

Onko jostakin järjestötoiminnassa tavattua henkilöistä tullut läheinen?	Osallistuuko vapaaehtoistoimintaan?		
	Kyllä	Ei	Total
Ei	11	24	35
	5,3%	15,9%	9,7%
Kyllä, tuttava	85	77	162
	40,9%	51,0%	45,1%
Kyllä, ystävä	112	50	162
	53,8%	33,1%	45,1%
Total	208	151	359
	100,0%	100,0%	100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

Taulukko XIV. Rooli yhdistystoiminnassa ja yhteyden useus ystäviin tai sukulaisiin

Kuinka usein on yhteydessä ystäviin tai sukulaisiin	Itselle tyypillisin rooli yhdistystoiminnassa			
	Aktiivijäsen	Osallistuja	Rivijäsen	Yhteensä
Lähes päivittäin	51 41,5%	63 38,9%	23 27,7%	137 37,2%
Muutaman kerran viikossa	48 39,0%	65 40,1%	30 36,1%	143 38,9%
Muutaman kerran kuukaudessa	21 17,1%	30 18,5%	22 26,5%	73 19,8%
Muutaman kerran vuodessa, harvemmin tai ei lainkaan	3 2,4%	4 2,5%	8 9,6%	15 4,1%
Yhteensä	123 100,0%	162 100,0%	83 100,0%	368 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko XV. Sukupuoli ja kuinka monessa järjestössä on jäsenenä

Kuinka monessa yhdistyksessä, seurassa tai järjestössä on jäsenenä?	Sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
1 – 2	35 26,3%	95 41,5%	130 35,9%
3 – 5	64 48,1%	110 48,0%	174 48,1%
6 – 10	27 20,3%	22 9,6%	49 13,5%
Yli 10	7 5,3%	2 ,9%	9 2,5%
Yhteensä	133 100,0%	229 100,0%	362 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

Taulukko XVI. Sukupuoli ja kuinka monen järjestön toimintaan osallistuu

Kuinka monen yhdistyksen, seuran tai järjestön toimintaan osallistuu?	Sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
1 – 2	56 43,8%	114 57,0%	170 51,8%
3 – 5	58 45,3%	76 38,0%	134 40,9%
Yli 5	14 10,9%	10 5,0%	24 7,3%
Yhteensä	128 100,0%	200 100,0%	328 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,05$

Taulukko XVII. Sukupuoli ja vuodet järjestötoiminnassa

Miten kauan on ollut mukana järjestötoiminnassa?	Sukupuoli		
	Mies	Nainen	Yhteensä
Alle 5 vuotta	6 4,4%	21 9,0%	27 7,3%
5 – 9 vuotta	8 5,8%	46 19,7%	54 14,6%
10 – 19 vuotta	18 13,1%	45 19,3%	63 17,0%
20 – 29 vuotta	22 16,1%	43 18,5%	65 17,6%
30 vuotta tai enemmän	83 60,6%	78 33,5%	161 43,5%
Yhteensä	137 100,0%	233 100,0%	370 100,0%

Khiin neliö, $p < 0,001$

IKÄINSTITUUTIN tilattavia julkaisuja

Raportteja-sarja

Jere Rajaniemi: Mielekkäästi vapaaehtoistoiminnassa. Tuloksia kyselystä järjestöjen ikääntyneille jäsenille. Raportteja 2/2009. 42 s. 17 €.

Pertti Pohjolainen: Toimintakyvyn laaja-alainen arviointi ja tuen lähtökohdat. Tutkimus Hämeenkyrön pitkäaikaistyöttömistä. Raportteja 1/2009. 43 s. 17 €.

Riitta Koivula: Ikääntyneiden alkoholinkäyttö palvelutaloissa. Raportteja 2/2008. 49 s. 15 €.

Pertti Pohjolainen: Liikuntaohjelmat ikäihmisten kotihoiossa. Kiikun Kaakun –projektin loppuraportti. Raportteja 1/2008. 39 s. 15 €.

Jere Rajaniemi: Ikääntyneet järjestö- ja vapaaehtoistoiminnassa. Raportteja 2/2007. 33 s. 15 €.

Eija Sundell: I minnenas värld. En kvalitativ studie om minnen och livserfarenheter hos de äldre. Raportteja 1/2007. 42 s. 15 €.

Ulla Salminen & Elina Karvinen: Voimaa ja varmuutta iäkkään itsenäiseen elämään. Voima- ja tasapainoharjoittelu iäkkään ihmisen kotona asumisen tukena, VoiTas-projekti 2003-2006. Loppuraportti. Raportteja 3/2006. 100 s. 15 €.

Pertti Pohjolainen: Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskuksen liikuntaprojekti. Raportteja 2/2006. 35 s. 15 €.

Eija Kaskiharju, Christine Oesch-Börman & Anneli Sarvimäki: Näitkö polkuja viimeiseen asti? Dementiapotilaan omaishoitajan arkipolut. Raportteja 1/2006. 58 s. 15 €.

Oraita-sarja

Anneli Sarvimäki & Ilkka Syrén (toim.): Ikääntymistutkimus ja tutkimuksen peruslähtökohdat. Seminaariesityksiä 1.-2.12.2008. Oraita 2/2009. 40 s. 14 €.

Pertti Pohjolainen & Sirkkaliisa Heimonen (toim.): Toimintakyvyn laaja-alainen arviointi ja tukeminen. Oraita 1/2009. 101 s. 14 €.

Mikaela Malmström: Den äldre människans revir. Oraita 2/2008. 36 s. 12 €.

Sirkkaliisa Heimonen & Ilkka Syrén (toim.): Kokemus ja kokemuksellisuus ikääntyessä. Seminaariesityksiä 26.-27.11.2007. Oraita 1/2008. 46 s. 12 €.

Pertti Pohjolainen, Anneli Sarvimäki & Ilkka Syrén (toim.): Toimintakykyä ja sosiaalista tukea iäkkäiden, omaisten ja työntekijöiden arjessa. Esityksiä VI Gerontologian päivillä. Oraita 3/2007. 65 s. 12 €.

Jere Rajaniemi, Sirkkaliisa Heimonen, Anneli Sarvimäki & Arto Tiihonen (toim.): Ikääntyneiden arki. Näkökulmia ikäihmisten arjen kysymyksiin. Oraita 2/2007. 121 s. 15 €.

Hyvät käytännöt -sarja

Elina Karvinen, Pirjo Kalmari, Minna Säpyskä-Nordberg, Heli Starck, Tuula Vainikainen & Johanna Tarpila (toim.): Liikuntatekoja iäkkään hyväksi. Hyviä toimintatapoja voima- ja tasapainoharjoitteluun. Hyvät käytännöt 1/2009. 78 s. 19 €.

Vuokko Ponsi & Elina Karvinen: Ulos ulkoilupulasta – hyviä käytäntöjä ikäihmisten ulkoiluun. Hyvät käytännöt 1/2007. 30 s. 17 €.

Eija Kaskiharju, Christine Oesch-Börman & Anneli Sarvimäki: Samassa veneessä – apua arkeen vertaisilta. Opas fokusryhmän ohjaajille. Hyvät käytännöt 1/2006. 29 s. 17 €.

Tilaukset: ilkka.syren@ikainst.fi, www.ikainst.fi, puh. 09-6122 1629, fax 09-6122 1616

Ikäinstituutti

Kalevankatu 12 A

00100 Helsinki

puh. 09-6122 160

fax 09-6122 1616

www.ikainstituutti.fi

ISBN 978-952-5292-80-0